

Univerzita Karlova v Praze
Filozofická fakulta
Ústav informačních studií a knihovnictví

Studijní program: informační studia a knihovnictví

Studijní obor: informační studia a knihovnictví

Petra Kubálková

Instrukce k citování literatury dostupné v prostředí WWW
na vysokých školách v ČR
Analýza a hodnocení na základě standardu
ČSN ISO 690 a ČSN ISO 690-2

Bakalářská práce

Praha, 2006-04-05

Vedoucí bakalářské práce: PhDr. Eva Bratková

Oponent bakalářské práce:

Datum obhajoby:

Hodnocení:

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci zpracovala samostatně a že jsem uvedla všechny použité informační zdroje.

V Praze, 5. dubna 2006

.....
Podpis studenta

Identifikační záznam

KUBÁLKOVÁ, Petra. *Instrukce k citování literatury dostupné v prostředí WWW na vysokých školách : analýza a hodnocení na základě standardu ČSN ISO 690 a ČSN ISO 690-2* [Guidelines for citing from Resources available on web pages of Universities in the Czech Republic : Analysis and Assessment Based on Standards ČSN ISO 690 a ČSN ISO 690-2]. Praha, 2006-04-05. 39 s., VI s. příl. Bakalářská práce. Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, Ústav informačních studií a knihovnictví. Vedoucí diplomové práce Eva Bratková.

Abstrakt

Bakalářská práce se zaměřuje na popis a utřídění textů instrukcí k citování literatury lokalizovaných na WWW serverech vysokých škol v ČR. V úvodní části práce jsou stručně popsány pojmy informační etika a citační etika a vysvětlen vztah bibliografických citací k Autorskému zákonu České republiky. Zvláštní pozornost je věnována platným normám pro bibliografické citování (ČSN ISO 690 a ČSN ISO 690-2), které jsou podrobně analyzovány v druhé kapitole. Třetí kapitola nabízí rozbor reprezentantů instrukcí, vybraných na základě rešerše, která je přílohou č. 1 bakalářské práce. V souvislosti instrukcí pro citování literatury je formulováno doporučení pro zlepšení současného stavu, který je ovlivněn jednak zpracování citačních norem, tak samotnou aplikací norem do praxe.

Klíčová slova

Informační etika, citační etika, autorský zákon, bibliografické citace, norma ČSN ISO 690, norma ČSN ISO 690-2, norma ČSN 01 0197, citační analýza, citování

Obsah

Předmluva	1
1. Úvod do okolí citačních norem	3
1.1. Informační etika	3
1.2. Citační etika	4
1.3. Autorský zákon	5
2. Bibliografické citace a jejich normy	7
2.1. ČSN ISO 690	8
2.1.1. Analýza Normy ČSN ISO 690 a výběr kritérií	8
2.1.2. Shrnutí analýzy normy ČSN ISO 690	11
2.2. ČSN ISO 690-2	12
2.2.1. Analýza Normy ČSN ISO 690-2 a výběr kritérií	13
2.2.2. Shrnutí analýzy normy ČSN ISO 690-2	16
2.3. Návrh změn pro citační normy	16
3. Instrukční materiály – rešerše	18
3.1. Zpracování rešerše	18
3.2. Výběr reprezentantů a jejich analýza	22
3.3. Shrnutí kapitoly	34
4. Závěr	35
Seznam použité literatury	38
Přílohy	I

Předmluva

Cílem bakalářské práce je analýza instrukcí k citování literatury dostupných v prostředí WWW na vysokých školách v ČR. Součástí práce je rešerše těchto instrukcí, kterou jsem si připravila před samotným zpracováním bakalářské práce. V práci se nevěnuji vzniku ani způsobu vypracovávání technických norem, tato oblast technických norem byla již plnohodnotně popsána v pracovních materiálech distribuovaných v rámci výuky na bakalářském stupni informačních studií a knihovnictví FF UK.

K volbě tématu instrukčních materiálů k citování literatury mě vedly dva důvody, chtěla jsem využít získané znalosti oboru informačních studií a knihovnictví a zároveň jsem měla představu, že obsahem práce by měla být spíše praktická úloha z dané problematiky, proto jsem si vybrala instrukce k citování literatury. Díky znalostem získaných v oboru informačních studií a knihovnictví jsem byla schopna analyzovat citační normy a porozumět všem užitým prvkům, které citační normy definují. Praktickou částí práce je analýza vybraných reprezentantů instrukcí. Při výběru reprezentantů – rešerši – jsem mohla využít naučených dovedností z tvorby bibliografických rešerší.

Zadání práce bylo definováno jako analýza a hodnocení reprezentantů instrukcí na základě standardů pro bibliografické citace. Během zpracovávání podkladů jsem došla k závěru, že práci rozšířím o okolí technických norem, v kterém normy působí. Prvním rozšířením práce je úvodní kapitola, kde instrukční materiály a jejich existenci vztahuji k informační a citační etice a autorskému zákonu. Tyto kapitoly jsem považovala za nutné zařadit pro podporu argumentace důležitosti citování použité literatury. Popsaná východiska v úvodní kapitole mi pomohly s definicí a mohla jsem tak přistoupit k analýze vybraných reprezentantů instrukcí, jako k nástroji, který je důležitý pro zpracování závěrečných studentských prací. Druhým rozšířením je samotná analýza norem pro bibliografické citace, analýza je nedílnou součástí kritiky instrukcí, proto jsem zařadila rozbor technických norem pro citování literatury. Při analýze norem jsem dospěla k několika důležitým závěrům, které mi poskytly nástroje pro sestavení hodnocených prvků u jednotlivých reprezentantů instrukcí. Práce je tedy rozdělena do dvou tematických okruhů.

Prvním okruhem je argumentaci pro používání odkazování na literaturu druhý okruh je samotné zpracování analýzy. Během zpracovávání tématu jsem se nejvíce potýkala s různým umístěním pokynů pro citování v rámci struktury webu vysokých škol a jejich aktualizacemi. Dohledávání umístění dokumentů při analýze bylo velice náročné a někteří reprezentanti instrukcí se stali v průběhu psaní bakalářské práce nevyhovujícími.

Bakalářská práce vychází ze zpracované rešerše, na kterou budu odkazovat v textu práce. Tuto rešerši jsem naposledy aktualizovala v březnu 2006, kdy jsem zjistila změny na některých internetových stránkách vysokých škol. Tyto změny, týkající se především instrukcí, jsem zaznamenala do textu práce u jednotlivých reprezentantů.

Citování informačních zdrojů dodržuje formát norem ČSN ISO 690 a ČSN ISO 690-2, v bakalářské práci používám odkazování v textu podle normy ČSN ISO 690, způsob odkazování podle vzoru v podkapitole 9.4. (s. 26) s tím, že jsem na radu mé vedoucí práce změnila kulaté závorky za závorky hranaté a vstupní prvek citace je zapsán verzálkami. Změna závorek je hlavně z důvodů dodržení přehlednosti textu, v kterém jsem často užila kulatých závorek pro zpřesnění.

Na závěr bych chtěla poděkovat paní doktorce Bratkové za odborné vedení mé bakalářské práce. Jako moje vedoucí mi pomohla s přípravou a výběrem reprezentantů a během zpracovávání usměrňovala a konstruktivně komentovala obsah a strukturu celé práce.

1. Úvod do okolí citačních norem

Kapitola je rozdělena do tří podkapitol, které jsou teoretickým okolím a podkladem vzniku citačních norem.

1.1. Informační etika

21. století je považováno za období informací a elektronická média zprostředkovávají jejich rychlé šíření a výměnu. Dostupnost zdrojů se čím dál více zdokonaluje a zjednodušuje. Národní i mezinárodní instituce kooperují na výměně dat. Pohyb v kyberprostoru je samozřejmostí minimálně pro ekonomicky vyspělou část světa. Množství sdílených informací a dat se zvětšuje geometrickou řadou a odborníci nazývají tento stav obdobím informační exploze.

V této situaci si minimálně část veřejnosti uvědomuje potřebu zavedení pravidel, která by alespoň částečně vymezila prostor a způsob užívání informací. Z této potřeby pramení snaha odborné veřejnosti definovat etické zacházení s informacemi a to nejen v tištěné podobě. Odborníci proto definují pojem informační etika, který nabádá uživatele k zodpovědnému chování při práci s informacemi, a podle potřeb vývoje technologií rozšiřují působnost informační etiky i na nové elektronické technologie. Informační etika je definována jako způsob dodržování pravidel chování (tzv. normativní etika) při vzniku, používání, šíření, transformaci, ukládání, vyhledávání, využívání a organizaci informací jako výsledků intelektuální činnosti druhých osob [JANOŠ, 2001, s. 22]. Informační etika definuje tedy pravidla zacházení s daty nejen v oblasti odborných a vědeckých informací, ale také při ochraně osobních údajů, dodržování copyrightů, respektování vlastnických a autorských práv, pohybu v kyberprostoru atd. Odborná veřejnost, která je sdružována v organizacích, profesních spolecích nebo pracovních skupinách, sepisuje etické kodexy na podporu dodržování pravidel při práci s informacemi. Příkladem takových pravidel jsou také, kromě norem a zákonů, různá desatera počítačové etiky a kodexy (Kodex ACM – Association for Computing Machinery, Novinářský kodex – přijatý syndikátem novinářů ČR v roce 1998, Kodex ALA

– American Library Association Codex, nebo Netiquette podle Virginie Shea aj. [ČINČERA, rok 2002, s. 59-62]). Jmenované nástroje pro informační etiku se od sebe mírně liší a to podle působnosti organizací, ale základ mají jednotný, tím je respekt k intelektuálnímu vlastnictví a podpora morálního vlastnictví.

Samostatnou a obsáhlou částí informační etiky je tzv. citační etika, která má úzký vztah k mé bakalářské práci.

1.2. Citační etika

Ve vyspělé informační společnosti, obzvláště ve vědecké oblasti, je očekávanou a vyžadovanou součástí odborných textů citování použitých zdrojů, které vede k ověření dat, dohledání souvisejících informací s tématem práce a identifikování poznatkové základny, z které autor díla vycházel. Citační etika definuje několik prohřešků autorů proti pravidlům citační etiky [JANOŠ, 2001, s. 38]:

Autor cituje díla, která nepoužil, třeba aby dokázal svou znalost oboru.

Autor necituje použitá díla, aby nemohl být odhalen z plagiátorství.

Autocitace neboli redundantní citování vlastních děl, která nemusí mít souvislost s textem ani s oborem. V odborných textech je uváděno, že maximální únosná míra odkazování na vlastní literaturu je jedna pětina [JANOŠ, 2001, s. 39].

Zavádějící citace je uvádění použitých děl autorem natolik nepřesně, že není možné určit zdrojový dokument [ČINČERA, 2002, s. 19].

Citační etika definuje mnoho dalších příkladů, kdy jsou více či méně porušována autorská práva, například odkazování na díla nadřízených pracovníků, spolupracovníků a podobně.

Vnímání citační etiky jednotlivci je subjektivní, proto je třeba tyto pravidla definovat. Citační etika není samozřejmostí, proto je nutné ji vyučovat na školách a šířit pomocí nástrojů vzdělávacího systému. Měla by být součástí vyučovacích metod a studenti a studentky by s ní měli být seznamováni již

od středních stupňů vzdělávacího systému, nikoliv pouze na vysokých školách [NEJEZCHLEBOVÁ, 2000, s. 1]. Výuka této dovednosti by mohla být budoucí velkou výzvou knihovníků a informačních pracovníků, kteří by měli vypracovat instrukční materiály, které by v rámci své práce šířili mezi čtenáře a studenty. Osvojení pravidel používání zdrojů a jejich správné citování považují za jeden ze základních pilířů rozvinuté informační společnosti, která respektuje jedince a jeho intelektuální vlastnictví.

1.3. Autorský zákon

Informace jsou cenou obchodní komoditou a majitele informací je třeba v tomto duchu chránit. Vztah práva a informací má svoje počátky v prvních zákonech, které byly vytvářeny koncem 19. století. Jednou z prvních úprav pravidel užití cizího intelektuálního vlastnictví je Bernská úmluva z roku 1886, ta definuje citování a na jejím základě pak vznikají autorské zákony.

V České republice platí autorský zákon, jehož přesný název Zákon o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů [ČESKO, Zákon č. 121, 2000]. Zákon definuje, co je „dílo“, ale i jakým způsobem je možné užití cizího intelektuálního vlastnictví ve svém díle.

Autorský zákon v současné úpravě povoluje citování jako formu bezúplatné zákonné licence a dílo je možné v tomto rozsahu užít bez zvláštního souhlasu autora díla, pokud nebude zasaženo do práva autorského [ČESKO, Zákon č 121, 2000, Díl 3, § 31].

Do práva autorského nezasahuje ten, kdo

- a) cituje ve svém díle v odůvodněné míře výňatky ze zveřejněných děl jiných autorů
- b) zařadí do svého samostatného díla vědeckého, kritického, odborného nebo do díla určeného k vyučovací účelům, pro objasnění jeho obsahu, drobná celá zveřejněná díla
- c) užije zveřejněné dílo v přednášce výlučně k účelům vědeckým nebo vyučovacími či k jiným vzdělávacím účelům

Zákon dále vymezuje, nutnost vždy uvést jméno autora, nejde-li o dílo anonymní, nebo jméno osoby, pod jejímž jménem se dílo uvádí na veřejnost, a dále název díla a pramen.

Paragraf § 31 autorského zákona umožňuje citování v odůvodněné míře, s tím že odůvodněná míra, tedy rozsah, není v zákoně uvedena, a to zpravidla na podporu nebo kritiku vysloveného názoru za účelem realizace autorova záměru.

Za dovolené užití se nepovažuje, jestliže autor vytvoří dílo souborné pouze z citátů chráněných děl. K tomu by musel získat souhlas autorů děl nebo jejich částí zařazených do souboru. Citát je nutno vždy jako takový zřetelně označit, např. uvedením v uvozovkách, a připojit jméno autora a název díla v přímé souvislosti s citátem.

- Dovolené citace nemohou být na újmu majetkových práv autora díla, z něhož se cituje
- umožnění citací podporuje vědecký pokrok společnosti a zvyšování úrovně vzdělanosti
- dovolené užití citací samozřejmě zahrnuje možnost bez svolení autora je v rámci díla, do něhož byly zařazeny, také rozmnožovat, pořízené rozmnoženiny rozšiřovat nebo jinak šířit způsoby uvedenými v § 18 a následující.

Autorský zákon byl již několikrát novelizován a v posledních přípravných úvahách odborných spolků a sdružení je zvažována i možnost zpoplatnění citací ve vědeckých dílech. Tento typ zpoplatnění nebyl ovšem, zatím, zaveden a je pouze ve fázi úvah [POTÁČEK, 2001, s. 2].

Nedodržením povinnosti citování se autor ale vystavuje možnému postihu, jeho autorství může být zpochybněno před soudem a autorovi takového díla, kterému bude dokázáno, že použil myšlenky bez souhlasu majitele práv, nebo neuvedl patřičné odkazy a citace v textu, může být vyměřen trest v rozmezí od veřejné omluvy až k peněžitému odškodnění poškozeného autora [ČESKO, Zákon č. 121, 2000, Díl 5, § 40, odstavec 1].

2. Bibliografické citace a jejich normy

V následující kapitole popíši a zanalyzuji obsah technických norem ČSN ISO 690 [ČSN ISO 690, 1996] a ČSN ISO 690-2 [ČSN ISO 690-2, 2000] definujících způsob citování literatury a posoudím jejich srozumitelnost pro případné uživatele. Normy budu posuzovat především optikou neknihovnický vzdělaného uživatele, protože normy jsou určeny pro autory a redaktory nikoliv speciálně pro knihovníky a informační pracovníky, kteří mají zkušenosti s knihovnickými standardy. V textu se pokusím navrhnout případná doporučení a změny v citačních normách.

Před přistoupením k rozboru technických norem zmíním způsob jejich zpracovávání a zavádění do praxe. Nové technické normy, které jsou přepracovány, automaticky nahrazují starší verze. Toto pravidlo ovšem neplatí u norem ČSN ISO 690 (dále norma 690) a ČSN ISO 690-2 (dále norma 690-2), které jsou vzájemným doplněním, proto zde vzniká situace, že k citování musí uživatel použít obě normy. Každá z uvedených norem pokrývá jiný typ dokumentů. Norma ČSN ISO 690 se týká dokumentů primárně tištěného původu a norma ČSN ISO 690 – 2 dokumentů primárně elektronického původu.

Při zpracování rešerší a výběru reprezentantů instrukcí jsem narazila na citování speciálních typů dokumentů, které nejsou popsány ani v jedné z analyzovaných norem. Speciální dokumenty byly popsány ve starší, nyní již neplatné, normě ČSN 01 0197 [ČSN 01 0197, 1970, s. 1-2], která byla platná od roku 1970. Norma ČSN 01 0197 zahrnovala typy dokumentů, které jsou v současné praxi zařazeny do základních skupin. Norma ČSN 01 0197 definovala 18 typů dokumentů, příkladem jsou: jednosvazkové dílo, vícesvazkové dílo jako celek, periodikum jako celek, nepravé periodikum jako celek, jednotlivý svazek vícesvazkového díla, ročník periodiky, část díla na pokračování, stať ve sborníku, článek v časopisu, firemní literatura, cestovní zprávy, diplomové práce aj. Všechny vyjmenované dokumenty mají svá specifika citování, která se týkají minimálně textu v oblasti poznámek. Většina uvedených typů dokumentů není v platných normách uvedena [HÁLA, 2001, s. 86]. V následujících dvou kapitolách popíši obsah obou citačních norem a pojmenuji nejasnosti, které jsem v jejich zpracování identifikovala jako nejzávažnější.

2.1. ČSN ISO 690

Norma ČSN ISO 690 (dále norma 690) platí na mezinárodní úrovni od roku 1987, v České republice od roku 1996. Norma 690 specifikuje prvky, které je nutné uvádět v bibliografických citacích, a určuje jejich pořadí a transkripci.

Norma 690 je určena autorům a redaktorům, pro odborné rešerše a bibliografické soupisy existují doplňující normy.

Norma 690 obsahuje kapitoly: Předmět a obsah aplikace, Citace, termíny a definice, Struktura bibliografických citací, Prameny informací, Obecná pravidla, Specifikace prvků, Soupis bibliografických citací, Odkazy, Národní příloha NA. Norma 690 neřeší grafické ztvárnění citace.

Kapitola 4 normy 690 uvádí přehled struktur bibliografických citací pro: monografické publikace, seriálové publikace, části nebo příspěvky z monografických publikací, články v seriálových publikacích, patentové dokumenty.

Všechny struktury bibliografických citací mají uvedeny příklady převzaté z mezinárodní předlohy a v poznámkovém aparátu jsou uvedeny příklady v českých ekvivalentech. Součástí normy 690 je tzv. Národní příloha, která uvádí příklady z českého jazykového prostředí. Součástí popisu tvorby bibliografické citace je informace o volitelnosti jednotlivých prvků.

2.1.1. Analýza Normy ČSN ISO 690 a výběr kritérií

Norma 690 používá jednotné schéma interpunkce a typografického rozlišování. V kapitole 6.4. se můžeme dočíst, že je žádoucí pro zvýraznění užít různé druhy písma včetně podtržení. Ve všech uvedených příkladech je dodržována stejná typografická konvence. Příklady:

- Název díla – užití kurzivy (*Cyclotron waves in plasma*)
- Příjmení autora – užití verzálek v příjmení autora (WEAVER, Viliam)

Při analýze reprezentantů budu sledovat dodržování typografického rozlišení.

Norma 690 ustanovuje interpunkci, interpunkce je považována za způsob oddělení jednotlivých prvků citace a předepisuje oddělování bloků, každý blok je ukončen tečkou. V normě jsou dodržovány i další specifické způsoby interpunkce. Místo vydání a nakladatelské údaje odděluje dvojtečka s oboustrannou mezerou. Názvové údaje (název a podnázev) jsou odděleny stejným způsobem. Více autorů je od sebe odděleno čárkou. Všechny tyto příklady nejsou popsány, ale při podrobném sledování příkladů jsou pozorovány. Příklady uvádění jmen více autorů a blok názvu:

- ADLER, JH., SCHLESINGER, ER., and WESTERBORGE, E. van

V příkladě jsou oddělena jména více autorů čárkou. Druhý a třetí autor je spojen spojkou „and“ z tohoto můžeme usuzovat, že jména autorů byla převzata z titulního listu a přepsána v podobě, která byla uvedena, tzn. že byl dodržen systém zápisu jako u bibliografického popisu, což je knihovnická praxe, která není v normě 690 popsána.

- Název – *The collectors : command performance*. (příklad obousměrné mezery)

V tomto příkladě přebírám z normy 690 užití oboustranné mezery. Výskyt je u názvu a podnázvu díla. Tento způsob zápisu není v normě 690 nikde popsán, nalezneme jej pouze v jednotlivých příkladech a prvek „podnázev“ není v normě 690 definován vůbec.

- Nakladatelské údaje – London : Society of Genealogists,

Příklad oboustranné mezery. Mezera je používána už v modelování jednotlivých bibliografických citací i v příkladech.

V Národních poznámkách jsem u příkladů našla nedodržování oboustranné mezery (př. s. 21, poznámka 4), vzhledem k tomu, že příklady jsou názornou pomůckou pro uživatele, který nemusí pochopit instruktážní text a pro tvorbu bibliografických citací použije uvedené příklady, považuji tyto prohřešky v normě za závažné.

Při analýze reprezentantů budu sledovat dodržování interpunkce. Závazné je pro mne oddělení jednotlivých bloků prvků tečkou.

Dalším sledovaným prvkem při analýze reprezentantů je částice „In“. Popis prvku je uveden v kapitole 7.11.2. příspěvky v monografických nebo seriálových publikacích: „Za údaji o primární odpovědnosti, názvu atd., které se vztahují k příspěvku, následuje normální citace zdrojového dokumentu jako celku jasně odlišená typograficky, interpunkcí a slovem jako „IN“...“. Předpokládám, že částice „In“ je povinná a týká se pouze příspěvku v monografiích nebo seriálových publikacích, ale **netýká se článků v seriálových publikacích**. Důkazem tohoto tvrzení je s. 8, příklady 4.3.2. a 4.4., při popisu prvku došlo k nedodržení jednotného názvosloví „článek – příspěvek“ srovnání viz příklad v části 7.11.2. s. 21, kde není rozlišení mezi článkem v seriálové publikaci a příspěvkem v monografické a seriálové publikaci. Rozlišení je důležité právě z důvodů odlišného citačního zápisu.

Při analýze vybraných reprezentantů budu sledovat použití částice „In“.

Abych dodržela stejný postup při posuzování reprezentantů, vytvořila jsem si vzorovou bibliografickou citaci, kterou jsem sestavila pouze z povinných prvků. Zařazení nepovinných prvků v instrukčních materiálech hodnotím kladně.

Vzory pro analýzu:

Monografická publikace:

Primární odpovědnost. *Název* [Překlad]. Vydání. Rok. Standardní číslo.

Seriálová publikace:

Název. Odpovědnost. Vydání. Údaje o vydávání. Rok. Standardní číslo.

Části monografických publikací:

Primární odpovědnost. *Název zdrojového dokumentu*. Vydání. Číslo části. Rok.
Lokace ve zdrojovém dokumentu.

Příspěvky do monografických publikací:

Primární odpovědnost (příspěvek). Název (příspěvek). In Primární odpovědnost. *Název zdrojového dokumentu*. Vydání. Rok. Lokace ve zdrojovém dokumentu.

Články v seriálových publikacích:

Primární odpovědnost. Název. *Název zdrojového dokumentu*. Vydání. Rok, číslo svazku, lokace části.

Patentové dokumenty:

Země nebo vydávající úřad. Druh patentového dokumentu, Číslo. Datum vydání.

2.1.2. Shrnutí analýzy normy ČSN ISO 690

Norma ČSN ISO 690 zahrnuje základní typy tištěných dokumentů a je převážně určena neknižovnický vzdělané veřejnosti. V normě 690 bylo použito zjednodušující pravidlo, které předpokládá zkušenost a důvtip autora, který vhodně zařadí dokument typově do nabízených kategorií a intuitivně doplní o text na místě poznámky. Norma je srozumitelná hlavně díky příkladům uvedeným v Národní příloze, kde je možné vysledovat vzájemné rozdíly v citacích různých typů dokumentů. Pokud bych měla navrhnout zlepšení normy, dala bych ke zvážení povinné a nepovinné prvky.

Návrh by se týkal nakladatelských údajů, protože a) citace s tímto nepovinným prvkem považuji za úplnější a přehlednější; b) místo i datum vydání je u normy 690-2 povinné. Z uvedených důvodů bych doporučila udržet stejnou klasifikaci u obou norem.

Dalším problémem normy 690 je nedodržení stejné interpunkce u modelace citací a v příkladech.

Norma nerespektuje pravidlo popisu bloků prvků a to těch, které se uvádějí v jazyce popisu, týká se to údajů o rozsahu dokumentu a edičních poznámek. Tato poznámka je směřována na užití zkratky pro označení počtu nebo pořadí stránek. Popis je nikoliv v jazyce dokumentu, ale v národním jazyce. V normě

není explicitně toto pravidlo popsáno, a proto dochází k nesprávnému užití zkratky „s. nebo p.“.

Dále je v normě 690 definováno jako nepovinný prvek standardní. ISBN nebo ISSN výrazně chybí u citace typu dokumentu jako jsou části monografických publikací nebo u příspěvků do monografických publikací. Doporučila bych povinné uvádění tohoto prvku.

I přes velké nedostatky, mohu konstatovat, že norma je použitelná jako nástroj pro citování literatury a to hlavně díky množství příkladů, které prezentuje.

2.2. ČSN ISO 690-2

Technická norma je českou verzí mezinárodní normy ISO 690-2, která platí od roku 1997, a její český překlad je z roku 2000. Norma ČSN ISO 690-2 (dále norma 690-2) je doplněním normy ČSN ISO 690.

Norma 690-2 specifikuje prvky, které je nutné uvádět v bibliografických citacích elektronických pramenů, určuje pořadí prvků a jejich transkripci. Norma neřeší typografickou úpravu citace je určena autorům a redaktorům.

Norma 690-2 obsahuje kapitoly: Předmět normy, Normativní odkazy, Definice, Prameny informací, Struktura bibliografických citací, Obecná pravidla, Specifikace prvků, Vztah mezi citacemi a odkazy v textu a Přílohu A.

Norma 690-2 definuje následující typy elektronických dokumentů (kapitola 5):

Elektronické monografie, databáze a počítačové programy (celý dokument, části elektronických monografií..., příspěvky do elektronických monografií...), elektronické seriálové publikace (celá elektronická seriálová publikace, články v elektronických seriálových publikacích), elektronické nástěnky, diskusní fóra a elektronické zprávy (celý systém, elektronické zprávy).

Příklady citací jsou uvedeny pouze v textu. Změnou je vizualizace návodu na sestavení pořadí prvků, není používána kurziva pro nepovinné prvky, volitelnost je uváděna závorkách. Součástí normy 690-2 není Národní příloha (NA) s příklady, myslím si, že tím norma může mít menší instruktážní sílu,

v normě 690 tato příloha velice dobře plní praktickou a instruktážní stránku normy. Podle informací od Bratkové byla v původním návrhu normy 690-2 připravována a komentována, bohužel do normy nebyla zapracována.

2.2.1. Analýza Normy ČSN ISO 690-2 a výběr kritérií

Norma doporučuje, pro lepší orientaci v citaci, zvýraznění nebo podtržení jednotlivých prvků, způsob neurčuje. V normě je užito stejné typografické rozlišení (viz norma 690), název díla nebo zdrojového dokumentu se v příkladech uvádí kurzivou.

Při analýze reprezentantů budu sledovat dodržování typografického rozlišení.

Norma ustanovuje jednotný systém interpunkce. Informuje uživatele o nutnosti oddělení jednotlivých bloků prvků tečkou. Pro následnou analýzu je toto doporučení důležité, ale příliš vágní. V normě 690-2 nejsou uvedeny příklady na řešení dvou a více jmen autorů, v bibliografii normy je použit středník. Zde se pravděpodobně předpokládá, že uživatel použije obě normy. Další sledovanou interpunkcí je oboustranná mezera u místa vydání a vydavatele. Norma 690-2 dodržuje mezery nejednotně viz příklady s. 11, příklad 1 a s. 10, příklad 3.

Při analýze reprezentantů budu sledovat dodržování interpunkce. Závazné je pro mne oddělení jednotlivých bloků prvků citace tečkou.

Další změnou (od normy 690) je obsah kapitoly 7 Specifikace prvků. Tato kapitola vyjmenovává a definuje nové prvky bibliografické citace elektronických dokumentů.

Například kapitola 7.12 – Dostupnost a přístupnost. Kapitola je velmi dobře zpracovaná. Uvedené prvky jsou povinné, ale dává uživateli velký prostor pro popis přístupnosti. Kapitola je doplněna o povinné a nepovinné údaje elektronických dokumentů, kterými jsou: druh nosiče, datum aktualizace/revize, datum citování atd., které jsou nutné pro rozpoznání verze citovaného dokumentu.

Specifické údaje, které jsou rozdílné od normy 690:

7.2.6. Neznámý název: uvádí se několik prvních slov z dokumentu. U normy 690 je uvedena kapitola definující zkracování dlouhého názvu a klíčový název.

7. 3. Druh nosiče: uvádí se v hranatých závorkách po názvu bez předvedení interpunkce (je pozorovatelná pouze u příkladů).

7. 8. Vydavatel: v normě 690 je uveden nakladatel, v normě 690-2 vydavatel a místo vydání, což je viditelný rozdíl mezi tištěným a elektronickým pojetím publikování, v této normě je prvek povinný.

7. 9. Časové údaje: možnost použití přesného času. Od normy 690 se tento prvek liší přidáním dalších časových údajů, jako je datum aktualizace/revize a datum citování. Zpřesnění a podrobnější popis zaručuje ověření verze dokumentu.

7. 11. Poznámky: obsahují údaje typu: fyzický popis, doprovodný materiál, požadavky na systém, četnost vydání, jazyk a další poznámky.

7. 12. Dostupnost a přístupnost: tento prvek slouží pro určení přesné lokace, výjimkou jsou pouze soukromé a neveřejné zprávy elektronické korespondence.

Kapitola Prvky citace patentových dokumentů není v normě 690-2 obsažena.

Vzory pro analýzu:

Elektronická monografie, databáze a počítačové programy – celý dokument:

Primární odpovědnost. *Název* [Druh nosiče]. Vydání. Místo vydání : Vydavatel, Datum vydání, Datum aktualizace/revize [Datum citování – pouze pro online]. Dostupnost a přístup. Standardní číslo.

Elektronická monografie, databáze a počítačové programy – části:

Primární odpovědnost. *Název* [Druh nosiče]. Vydání. Místo vydání : Vydavatel, Datum vydání, Datum aktualizace/revize [Datum citování – pouze pro online].

Název části. Lokace v rámci zdrojového dokumentu. Dostupnost a přístup.
Standardní číslo.

Elektronická monografie, databáze a počítačové programy – příspěvky:

Primární odpovědnost příspěvku. Název příspěvku. **In** Primární odpovědnost zdrojového dokumentu. *Název zdrojového dokumentu* [Druh nosiče]. Vydání. Místo vydání : Vydavatel, Datum vydání, Datum aktualizace/revize [Datum citování]. Název části. Lokace v rámci zdrojového dokumentu. Dostupnost a přístup. Standardní číslo.

Elektronické seriálové publikace – celá publikace:

Název [Druh nosiče]. Vydání. Místo vydání : Vydavatel, Datum vydání [Datum citování – pouze pro online]. Dostupnost a přístup (pro online dokumenty).
Standardní číslo.

Elektronické seriálové publikace – články a jiné příspěvky:

Primární odpovědnost příspěvku. Název příspěvku. *Název zdrojového/seriálové publikace dokumentu* [Druh nosiče]. Vydání. Místo vydání : Vydavatel, Datum vydání, Datum aktualizace/revize [Datum citování]. Lokace v rámci zdrojového dokumentu. Dostupnost a přístup. Standardní číslo.

Elektronické nástěnky, diskusní fóra a elektronické zprávy – celý systém:

Název [Druh nosiče]. Místo vydání : Vydavatel, Datum vydání [Datum citování]. Dostupnost a přístup.

Elektronické nástěnky, diskusní fóra a elektronické zprávy – elektronické zprávy:

Primární odpovědnost zprávy. Název zprávy. In *Název zdrojového systému zpráv* [Druh nosiče]. Místo vydání : Vydavatel, Datum vydání (u neveřejné datum odeslání) [Datum citování]. Lokace v rámci systému zpráv. Dostupnost a přístup (pouze veřejná a neosobní korespondence).

2.2.2. Shrnutí analýzy normy ČSN ISO 690-2

Norma ČSN ISO 690-2 popisuje všechny typy elektronických zdrojů a je určena autorům a redaktorům. Norma se odlišuje svou strukturou i zpracováním kapitol od normy ČSN ISO 690. Jednotlivé prvky jsou popsány velmi podrobně a srozumitelně. Pod obsahovým popisem a definicí povinných prvků dokumentu jsou uvedeny příklady, které jsou sice názorné, ale chybí podrobné rozložení a sestavení prvků stejně jako ve způsobu popisu v normě ČSN ISO 690. Příjemným doplněním je rozbor volitelnosti prvků. Pokud bych měla navrhnout zlepšení normy, doplnila bych ji o Národní přílohu s příklady z českého jazykového prostředí. Norma má sice problémy s udržení deklarované interpunkce, prohřešky se opět týkají oboustranné mezery u dvojtečky mezi místem vydání a vydavatelem. Stejným příkladem je dodržení interpunkčních pravidel u dvojtečky mezi názvem a podnázvem, která jasně určuje, zda název obsahuje dvojtečku, nebo je jeho část podnázvem. Pozitivně vnímám i prosazení místa vydání, vydavatele a roku za povinný údaj a myslím si, že i v normě 690 by tato praxe měla být případně zavedena. Do normy bych dále doplnila podrobný popis zapisování více autorů jednoho díla, který není v normě 690-2 zařazen.

Norma 690-2 může být považována za relativně dobrý nástroj pro tvorbu bibliografických citací, bohužel její názornost je menší než u normy 690.

2.3. Návrh změn pro citační normy

V předcházející kapitole jsem porovnávala a postupně analyzovala obě technické normy pro bibliografické citace platné v České republice. V této části textu bych chtěla shrnout závěry a doporučení, ke kterým jsem dospěla. Pokud by se připravoval nový text normy ČSN ISO 690 a 690-2 navrhla bych několik úprav.

Popis navrhovaných změn a argumentace pro zapracování:

Pro bibliografické citace existují dvě technické normy. Normy byly vypracovány v různém období vyspělosti a dostupnosti informačních technologií a jejich zaměření na typy dokumentů rozdílnost vystihuje.

Podkladem pro normy byly předlohy mezinárodních norem ISO. První chyba norem nastala při překladu do češtiny, došlo v něm k záměně termínů bibliografická citace, reference a odkaz v textu, tento nepřesný překlad přispěl k určité nesrozumitelnosti českých norem a částečně způsobuje nejasnosti při jejich aplikaci. Dalším problémem je orientace v textu obou norem, které jsou rozdílně zpracované, rozdílnost zpracování textu ztěžuje uživatelům jejich používání. Každá z norem má odlišně zpracovanou svoji strukturu a vizuální podobu. Rozdíly jsou u ukázkových příkladů, označení povinných a nepovinných prvků a vysvětlení pořadí prvků a jejich identifikace. Normy jsou sice vzájemným doplněním, ale zkušenosti získané v jedné z norem nemůžeme plně využít při orientaci v druhé, v tom brání především struktura dokumentu. Navrhovala bych, aby případné přepracování norem proběhlo podle formátu normy 690-2, který je přehlednější, ale doplnila bych Národní přílohou, v které jsou uváděny příklady z českého prostředí. Nově zpracovaná norma by měla obsahovat jasně sjednocenou a dodržanou interpunkci a typografickou úpravu (závěrečná typografická kontrola by měla proběhnout obzvláště důkladně). Jak jsem se zmínila v předešlé kapitole, zapracovala bych dodržování oboustranné mezery u dvojtečky mezi názvem a podnázvem. Dodržení tohoto pravidla pomáhá orientaci v citaci. Dalším problematickým znaménkem je oddělení více jmen autorů. Ani jedna z norem nedefinuje, zda dělícím znaménkem má být čárka nebo středník. Norma 690 užívá pouze čárku, norma 690-2 odděluje více autorů středníkem. Praxe by se měla ustálit spíše na středníku, protože čárkou je oddělováno křestní jméno od příjmení, odlišení oddělovacích znamének je důležité především u jmen zahraničních autorů, kde je identifikace vstupního prvku složitější.

Obě normy dodržují a doporučují pravidlo zvýraznění některých prvků (název díla, název zdrojového dokumentu atd.). Změnou, kterou navrhuji, je definice přesné typografické úpravy, aby užití norem přineslo kromě shodné struktury i shodný vzhled. Případná změna by se měla týkat i sjednocení typografické úpravy příjmení autorů (PŘÍJMENÍ x Příjmení). Rozdílnost návrhů je spíše v estetickém cítění, ale norma by měla obsahovat jeden závazný formát platný pro všechny příklady.

V přepracované verzi bych se snažila také prosadit, aby povinné byly shodné u všech typů dokumentů. Úpravou by se zabránilo případnému vynechání povinného prvku tam, kde je v současné chvíli definován. Příkladem takového nesouladu jsou nakladatelské údaje a standardní číslo. Potřebné je sjednocení povinných údajů v bloku nakladatelských a vydavatelských údajů, které jsou u normy 690 nepovinné a u normy 690-2 povinné. Povinnými prvky měly být údaje místo vydání, nakladatel/vydavatel a rok (dále podle specifických údajů pro dokument). Dalším kolísavým prvkem je standardní číslo, jeho povinné uvedení kolísá převážně v normě 690-2. Prvek standardního čísla by měl být povinný u všech typů dokumentů včetně příspěvků do monografií a jejich částí. Změny by pomohly k zjednodušení a zpřesnění bibliografická citace a následnému dohledání zdrojových dokumentů.

Další změnou k případnému zvážení je rozšíření vzorů citovaných dokumentů. Po podrobném zvážení jednotlivých typů, mohla vypomoci starší norma ČSN 01 0197, která zahrnovala citace speciálních typů. Citelně, kromě vysokoškolských prací, chybí typy dokumentů jako je šedá literatura, firemní literatura, recenze atd., vyjmenované dokumenty jsou stále považovány za důležitý zdroj informací, proto by norma měla být o některé z nich rozšířena.

Na závěr bych doplnila, že nová norma by měla být očištěna od veškerých zažitých knihovnických pravidel, která jsou pro běžné uživatele méně srozumitelná a proto je nedodržují. Výsledná norma by měla být jednoduchou a srozumitelnou „kuchařkou“, aby její forma neodradila složitostí potencionálního uživatele. Doporučila bych pravidlo být „uživatelsky přátelský“, protože pak se i technická norma, podle mého mínění, může stát vyhledávaným a používaným nástrojem pro bibliografické citace.

3. Instrukční materiály – rešerše

3.1. Zpracování rešerše

V následující kapitole popíši způsob výběru reprezentantů instrukcí pro analýzu a srovnání. Reprezentanti dobré a špatné praxe byli vybráni na základě rešerše,

kteřá je součástí bakalářské práce jako příloha (viz příloha č. 1, která byla také zveřejněna na internetových stránkách Asociace knihoven vysokých škol v ČR [KUBÁLKOVÁ, 2006]).

Rešerši instrukcí jsem prováděla pouze v prostředí WWW [GOOGLE, 2004]. Do bibliografického soupisu byly vybírány pouze takové instrukční pokyny, které nabízely řešení bibliografických citací a uváděly více typů dokumentů, jako jsou tištěné nebo elektronické monografie, tištěné nebo elektronické články, sborníky, příspěvky ve sbornících aj. Tyto instrukce jsou zveřejňovány na serverech vysokých a vyšších škol a jsou prezentovány jako praktické součásti výukových seminářů nebo oficiálních pokynů pro studium na vysokých a vyšších školách.

Během rešerše jsem omezila klíčová slova pouze na taková, která jasně obsahují v textu slovo „citace“ nebo číslo normy 690 případně 690-2. Výsledek aktualizované rešerše je následující [cit. 6. března 2006]:

- „bibliografická citace“ 543 hitů
- „bibliografické citace“ 21 400 hitů
- „ISO 690“ 19 000 hitů
- „citování“ 20 800 hitů
- „citovat“ 1 800 000 hitů

Do bibliografického soupisu, který jsem zpracovávala jako výstup předmětu Bibliografické rešeršní služby v rámci výuky na ÚISK, byly zahrnuty i elektronické články a instrukční materiály ze Slovenské republiky, celkem tedy obsahoval 67 reprezentantů instrukcí. Při přípravě podkladů pro bakalářskou práci jsem soupis omezila pouze na Českou republiku a aktualizovala platnost odkazů. Konečný výsledek rešerše je 53 reprezentantů instrukcí.

Instrukce k citování literatury na WWW v rámci vysokých škol jsou zveřejňovány především v tzv. pokynech pro studenty, nejčastěji jsou součástí děkanského nařízení „jak zpracovávat závěrečnou diplomovou práci“ aj. Pokyny bývají také součástí vyhlášek a směrnic jednotlivých fakult nebo jsou

zveřejněny na stránkách mateřských vysokých škol. V pokynech je za a) přímo uveden návod na použití norem ČSN ISO 690 a 690-2 včetně příkladů, nebo za b) je odkazováno na již zpracované stránky na WWW (většina z těchto odkazů je směřována na patřičnou knihovnu vysoké školy nebo na stránky odborného pracovníka na fakultách, jako je např. ÚISK FF UK [BRATKOVÁ, 2003]). Do soupisu jsem zařadila pouze materiály (ze skupiny a) i b)), které podávají vlastní výklad norem a prezentují příklady (většinou převzatých z norem).

Některé vysoké školy pověřily své knihovny, které vypracovaly vlastní program informačního vzdělávání, kde studenti a studentky mohou získat dostatek informací pro správné citování literatury. Takovým příkladem je České vysoké učení technické [KUBÁLKOVÁ, 2006, č 1].

Jiným způsobem je odkazování na stránky zpracované zaměstnancem vysoké školy. Příkladem je Univerzita Karlova nebo Česká zemědělská univerzita [KUBÁLKOVÁ, 2006, č 4, 5, 25].

Použití informačních materiálů při výuce, nebo instruktáž studentů a studentek při seminářích, je vhodné právě při popisu tvorby bibliografických citací. Fakulta by ovšem měla zvážit vhodnou formu prezentace tvorby a zpracování bibliografických citací. Nabízí se několik možností: převzetí a zpracování informací z norem a zveřejnění v rámci jejich nařízení nebo směrnic (což je většinou běžnou praxí), uvedení jednoduchých příkladů, a nebo využití odborných pracovišť v rámci univerzit, která na dobře dostupném místě mohou zveřejnit pracovní manuál pro citování, který bude srozumitelný a jednotný. Praxe, při dohledávání údajů pro citace v rámci soupisu, potvrdila, že většina instrukcí je velmi špatně a nepřehledně umístěna v rámci školních webů vyučujících nebo v děkanských dokumentech. Odkazy jsou většinou zařazeny ve struktuře osobních webových stránek vyučujících, a takové umístění působí velké těžkosti při dohledávání potřebných údajů, nejen pro citaci v rešerši. Proto bych doporučila změnu této praxe. Vysoká škola by si měla zpracovat vlastní manuál pro citování, nebo převzít již hotový dokument z jiné školy/knihovny, a ve směrnici (pokynech a nařízeních) odkazovat na tento manuál. Dalším krokem, který by měl následovat, by bylo vyzdvižení manuálu na vyšší úrovně

webových stránek, zvýší se jeho dostupnost, která zaručí větší frekvenci použití ze strany studentů a studentek při psaní závěrečných seminárních prací. Po průzkumu instrukcí na webových stránkách považuji za nejschůdnější řešení zavedení informačního vzdělávání ve spolupráci s knihovnou, taková spolupráce by měla zajistit bezchybné uvedení pokynů a příkladů i samotné citování použité literatury. Pro pracovní manuál bibliografických citací je použitelný i argument těžké přístupnosti obou norem v knihovnách a studovnách, navíc jsou normy půjčovány pouze prezenčně, což znepříjemňuje studentům zpracování bibliografických citací s normou v ruce.

Závěrem této kapitoly je požadavek na zavedení takové praxe, kdy vysoké školy vytvoří manuály pro bibliografické citace vycházejících z norem a ty zveřejní na WWW stránkách pro studenty. Směrnice a studijní řády budou odkazovat na jeden manuál, tím se bibliografické citace sjednotí a omezí se chybné citování a závěrečné práce studentů a studentek budou obsahovat stejně kvalitní bibliografické citace. Zavedení tohoto nástroje (manuálu nebo výuky) by mělo vést ke sjednocení a kultivaci bibliografických citací a následně i k prohloubení odpovědnosti a respektování autorského práva v informační společnosti 21. století.

3.2. Výběr reprezentantů a jejich analýza

V předchozích kapitolách jsem již okrajově zmínila, jak jsem postupovala při vlastním výběru komentovaných reprezentantů.

V bibliografickém soupisu jsou uvedeny záznamy instrukcí, které považuji za relevantní z vyhledaných odkazů na základě klíčových slov, které jsem si definovala při rešerši. Samotný výběr dokumentů do bibliografického soupisu probíhal na základě několika stanovených pravidel.

Prvním požadavkem bylo, aby dokument byl zveřejněn na stránkách vysoké školy v České republice. Kontrolu jsem prováděla z adresy zdrojového dokumentu postupným odebíráním jednotlivých částí adresy, dokud jsem nedošla k fakultní nebo univerzitní adrese. Příkladem takto zveřejněných (většinou výukových) materiálů je následující reprezentant:

DOULEOVÁ, Olga. *Informační vzdělávání III., Bibliografické citace* [online prezentace]. České Budějovice : Zemědělská fakulta, Jihočeská univerzita, [cit. 2006-03-01]. Dostupný z WWW: <<http://www2.zf.jcu.cz/~douleova/IV-citace04.ppt>>.

Druhým požadavkem bylo zpracování instrukcí vlastními slovy autorů. Instrukce tedy neodkazuje pouze pasivně na normy ČSN ISO 690 a ČSN ISO 690-2, ale minimálně přebírá její text v upravené nebo zkrácené podobě a uvádí vlastní příklady citování. Příkladem je následující materiál:

Česká zemědělská univerzita v Praze. Lesnická fakulta. *Diplomová práce : Hlavní zásady pro zadávání, vedení, vypracování a posouzení diplomové práce* [online]. Praha : Lesnická fakulta, ČZU, [cit. 2006-03-01]. Literatura. Dostupný z WWW: <http://www.lf.czu.cz/~web/studium/studijni_nastenka/DP.rtf>.

Třetím požadavkem bylo vyřadit takové instrukce, které odkazují na jiné internetové stránky již zpracovaných dokumentů. Odkazovány byly stránky převážně na ÚISK FF UK [BRATKOVÁ, 2003] nebo na internetové stránky [BOLDIŠ, 2006] aj.

Do výsledného výběru reprezentantů jsem vybrala již deklarovaných 53 instrukcí v rámci WWW na vysokých školách v České republice.

Samotná analýza obsahuje pouze některé reprezentanty, které jsem vybírala následujícím způsobem. Předvýběr reprezentantů proběh na základě požadavku, aby instrukce byla součástí směrnice nebo nařízení děkana jednotlivých vysokých škol. V druhé fázi jsem se snažila vybrat z každé vysoké školy pouze jednu instrukci. Doplnění do počtu reprezentovaných škol (tj. 17) proběhlo ve třetí fázi, kdy jsem vybrala abecedně první instrukci u škol.

České vysoké učení technické v Praze

České vysoké učení technické v Praze. Výpočetní a informační centrum.
Bibliografické citace [online]. Praha : Výpočetní a informační centrum ČVUT, c1996-2004, poslední změna 2002-01-14 [cit. 2006-02-28]. Informační výchova 2. stupeň. Dostupný z WWW:
<http://knihovny.cvut.cz/vychova/vychova2/bibl_citace/index.html>.

Tento dokument je vystaven v rámci prezentace Informační výchovy na stránkách knihovny ČVUT. Informační výchova má tři stupně, které jsou rozděleny podle úrovně orientace v problematice a práce s informacemi. Interaktivní stránky uživatele postupně „provedou“ po knihovnách školy, seznámí s vyhledáváním potřebných informací a následně i s bibliografickými citacemi. V informační výchově 2. stupně je uživatel postupně informován o existenci citačních norem a pravidel, autorským zákonem atd. Součástí jsou i názorné příklady bibliografických citací, které obsahují všechny definované dokumenty norem ČSN ISO 690 a 690-2. Příklady dodržují doporučené prvky, jako je typografická úprava písma, a všechny citace jsou uvedeny v rozšířené formě. Na tuto instrukci odkazují fakulty ČVUT. Instrukce je zpracována velmi kvalitně a srozumitelně. Při podrobné analýze jsem ovšem našla pár nesrovnalostí. Prvním sporným bodem je modelace a následné sesazení citace u monografie. V modelaci je podnázev uveden až za podřízenou odpovědností a oddělen tečkami. V normě 690 je podnázev umístěn hned za název dokumentu a oddělen od názvu je dvojtečkou s oboustrannou mezerou, náleží tedy do stejného bloku prvků jako název [ČSN ISO 690, 1996, s. 8]. Podle této logiky zápisu citace je následně v instrukci uveden i příklad. Dalším sporným prvkem instrukce je příklad v citaci článku z časopisu. V normě 690 není nikde jasně uvedeno, že prvky popisující dokument jsou překládány do češtiny, tento bod byl součástí kritiky normy, bohužel nelze tuto praxi dokázat na žádném z příkladů uvedených v normě, tato praxe je převzata z knihovnických formátů.

Výsledkem nepřesných instrukcí v normě je právě návod na citaci článku, kde je dodrženo stránkování v anglickém jazyce, ačkoliv by mělo být v češtině. Autor instrukce by si měl dát pozor na modelace citací hlavně na uvedenou interpunkci. Ve většině je předpis tvorby citace v interpunkci odlišný od následně uvedeného příkladu, příklad je citován správně. Přes uvedené sporné body instrukce, kterými jsou pořadí prvků, interpunkce v modelaci citace a chybějících překlady „p.“ na „s.“ u rozsahu, je tento reprezentant je dobré praxe hlavně pro svoji názornost a dostupnost.

Česká zemědělská univerzita v Praze

Česká zemědělská univerzita v Praze. Lesnická fakulta. *Diplomová práce : Hlavní zásady pro zadávání, vedení, vypracování a posouzení diplomové práce* [online]. Praha : Lesnická fakulta, ČZU, [cit. 2006-03-01]. Literatura. Dostupný z WWW: http://www.lf.czu.cz/~web/studium/studijni_nastenka/DP.rtf.

Dokument je zpřístupněn na elektronické nástěnce Lesnické fakulty. Koncipován je jako instrukce pro končící studenty, kteří píšou závěrečnou práci. Materiál je velice strohý, bibliografickým citacím je věnována podkapitola Literatura, která odkazuje na normy ČSN ISO 690 a 690-2, následně jsou prezentovány ukázky bibliografických citací. V ukázkách jsou definovány také typy speciálních dokumentů, které v platných normách nejsou popsány, mezi tyto dokumenty patří firemní literatura, absolventská práce, skripta a normy. Instrukce nedodržuje jednotnou konvenci typografické úpravy, rozdíl je mezi částí ukázek z normy 690 a 690-2. Příklady nedodržují předepsanou interpunkci a pořadí jednotlivých prvků. U interpunkce je nejmarkantnější blok prvků autorské odpovědnosti, který je v příkladech ukončován dvojtečkou a následuje název díla. Dalším prohřeškem v interpunkci je oddělení nakladatele a místa vydání, tyto údaje jsou oddělovány čárkou, podle normy 690 dvojtečkou. Příklad článku ve sborníku neobsahuje částici „In“ u názvu zdrojového dokumentu. Shrnutí výsledky analýzy, tak první část pokynů pro citace u typů dokumentu podle normy 690 je zpracována velmi špatně s mnoha chybami. Druhá část, která se týká normy 690-2 je zpracována o poznání lépe. Citace elektronických dokumentů dodržují typografickou úpravu a obsahují většinu povinných prvků, problém je ovšem s dodržováním povinného data citace zdrojového dokumentu. Dále musím konstatovat, že instrukce nezmiňuje žádný

způsob odkazování v textu. Po analýze dokumentu jsem došla k závěru, že reprezentant je příkladem špatné praxe.

Jihočeská univerzita

DOULEOVÁ, Olga. *Informační vzdělávání III., Bibliografické citace* [online prezentace]. České Budějovice : Zemědělská fakulta, Jihočeská univerzita, [cit. 2006-03-01]. Dostupný z WWW: <<http://www2.zf.jcu.cz/~douleova/IV-citace04.ppt>>.

Reprezentant je podkladem pro informační vzdělávání a je zpřístupněn na stránkách vyučující. Na stránkách fakulty není uveden odkaz na instrukční materiál. Instrukce postupně představuje souvislosti a vazby mezi jednotlivými prvky bibliografických citací. Uváděny jsou příklady z obou citačních norem včetně definicí povinných a nepovinných prvků, součástí příkladů jsou speciální dokumenty jako recenze, referátový časopis, neoficiální prameny. Jednotlivé složitější příklady (jako je příspěvek ve sborníku) jsou názorně vysvětleny. Všechny typy dokumentů mají své komentované příklady. Inovací jsou neskenované titulní listy a tiráže použitých dokumentů, které uživateli objasní základní identifikaci jednotlivých prvků potřebných pro sestavení citace dokumentu. Zvláštností instrukce je forma zveřejnění na webových stránkách v elektronické prezentaci. Instrukce popisuje hlavně typy dokumentů z normy 690, pro elektronické dokumenty odkazuje na webové stránky knihoven Jihočeské univerzity [KUBÁLKOVÁ, 2006, č. 7]. V instrukci jsem identifikovala pouze prohřešek u citace speciálních dokumentů, kdy text odkazuje na normu ČSN 01 0195 místo na ČSN 010197. Instrukce správně obsahuje návod na odkazování v textu. Pravděpodobně byla zpracována pro potřeby informačního vzdělávání, je velmi názorně zpracovaná, proto považuji prezentaci za příklad dobré praxe.

Masarykova univerzita

Masarykova univerzita. Ekonomicko správní fakulta. Katedra veřejné ekonomie. *Studijní katalog na akademický rok 2004-2005 : prezenční studium*. 1. díl. Brno : Ekonomicko-správní fakulta, Masarykova univerzita v Brně, květen 2004 [cit. 2006-03-01]. [Kap. 9], 4. Bibliografické citace (s. 257-259) . Dostupný také z WWW: <<http://www.econ.muni.cz/data/kat04PS.pdf>>. ISBN 80-210-3405-X.

Instrukce k bibliografickým citacím je součástí studijního katalogu, ve kterém jsou uvedeny kontaktní osoby školy, předměty, harmonogramy atd. V kapitole

devět jsou uvedeny, v rámci popisu závěrečných prací, instrukce pro bibliografické citace. Vybrané příklady jsou zpracovány podle citačních norem a dodržují typografickou úpravu, zároveň je v textu odkazováno na jiné zdroje instrukcí k bibliografickým citacím. Příklady nejsou rozšířeny o speciální dokumenty. Zařazení bibliografických citací do studijního katalogu považuji za velice nešťastné. Instrukce citování obsahuje chybu v interpunkci, která pravděpodobně vznikla nepozorností, ve třetím příkladě, u jednosvazkového díla (s. 258), chybí oddělení místa vydání a nakladatele dvojtečkou. Další příklady citací jsou uvedeny bez chyb. Možným doplněním by mohlo být odkazování v textu, které v instrukci chybí. Tento reprezentant vyhovuje pravidlům bibliografických citací a je obohacen o další odkazy na instrukce pro tvorbu bibliografických citací. Z pohledu zařazení citací do takto obsáhlého informačního materiálu ke studiu vnímám reprezentanta jako špatný příklad praxe.

Mendelova zemědělská a lesnická univerzita

Mendelova zemědělská a lesnická univerzita. Provozně ekonomická fakulta. Ústav marketingu a obchodu. *Bibliografické citace* [online]. Brno : Ústav marketingu a obchodu, PEF MZLU, poslední aktual. 2000-11-02 [cit. 2006-03-01]. Dostupný z WWW: <<http://old.mendelu.cz/~market/ndx/std.html>>.

Instrukce je umístěna na stránkách fakulty v sekci administrativa – diplomové práce a přechod na ni je přes list „Studentům“, tato cesta je jednoduchá a dostupná bez dlouhé hledání. Materiál odkazuje pouze na normu ČSN ISO 690. Pokyny jsou zpracovány skrze jednotlivé příklady citování různých typů dokumentů, navíc je přidán příklad citování zákonů. Bibliografický záznam citování zákonů je z mého hlediska neúplný. Citace zákonů není v normě 690 zmíněna, autor se proto pokusil aspoň o minimální záznam. Uvedený záznam ovšem předpokládá, že uživatel zná české prostředí, a proto se umí orientovat ve sbírce zákonů. Materiál, jako celek, je výkladový a k jednotlivým příkladům jsou přidány vysvětlivky a informace o povinných a nepovinných prvcích bibliografické citace. Příklady dodržují typografickou úpravu normy. Prohřeškem proti praxi je interpunkční oddělení prvků místa vydání a nakladatele, kde chybí oboustranná mezera u dvojtečky. Další interpunkční pravidla jsou dodržována. Zlepšením instrukce by bylo rozšíření typy dokumentů z normy 690-2, z této normy nejsou uvedeny žádné příklady

ani instrukce pro jejich citování. V instrukci je vysvětleno citování nezapomíná ani na tvorbu odkazů v textu. Reprezentant je z formálního hlediska dobrým příkladem, ale v mé hodnocení dopadl hůře, protože informace v něm nejsou vyčerpávající a absenci citování elektronických dokumentů považují za závažné, protože jejich formální náležitosti jsou specifické a bez výkladu obtížně zjistitelné. V tomto případě by ovšem stačilo zmínit chybějící normu.

Ostravská univerzita

KAPOUNOVÁ, Jana. *Formální úprava diplomové práce* [online]. Ostrava : Pedagogická fakulta, Ostravská univerzita, 2003 [cit. 2006-03-01].
4. Bibliografické citace. Dostupný z WWW:
<http://www.osu.cz/fpd/kik/dokumenty/itvv/form_upravy.pdf>.

Instrukce je zveřejněna v rámci pokynů pro formální úpravu diplomových prací v sekci studium; závěrečné práce; přihlašování k SZZ, prolink je uveden v textu pokynů. Text sice není zveřejněn v rámci informační výchovy, ale je velice dobře dostupný ze stránek katedry Informačních a komunikačních technologií. Příklady uvedené v pokynech dodržují typografickou úpravu písma s tím, že autorka vnesla pár odlišností např. dostupnost je uvedena v rámečku, dále v příkladech uvádí e-mail autora, který je také zvýrazněn rámečkem. Autorka nedodržuje přesně stejnou interpunkci jako v normě především v oddělení místa vydání a nakladatele dvojtečkou s oboustrannou mezerou. Další chyba je u příkladu elektronické monografie, zde chybí oddělení dvou autorů interpunkčním znaménkem, chybu považuji spíše za opomenutí. Pokyn pro citování literatury je pasivní, tzn. že v instrukci nejsou uvedeny modely pro citování jednotlivých typů dokumentů s výběrem povinných a nepovinných prvků. V instrukci je vysvětleno odkazování v textu (převzato z normy 690). Instrukce je celkově dobře zpracovaná, proto ji považuji za příklad dobré praxe.

Slezská univerzita

Slezská univerzita. Obchodně podnikatelská fakulta. *Bibliografické citace – nová norma* [online]. Opava : Obchodně podnikatelská fakulta, Slezská univerzita, poslední aktualiz. 2002-11-08 [cit. 2006-03-01]. Dostupný z WWW:
<http://www.opf.slu.cz/vvr/dokumenty/norma_citace.php>.

Instrukce je dostupná z Oddělení vědy, výzkumu a rozvoje, sekce interní informace; jiné dokumenty; prolink „Norma ČSN“. V úvodní části je znázorněna volitelnost prvků. Pokyny pro tvorbu bibliografických citací jsou

v rozsahu norem ČSN ISO 690 a ČSN ISO 690-2. Popis tvorby bibliografické citace je převzatý z příkladů uvedených v normách 690 a 690-2 včetně jejich chyb. Autor ovšem nedodržel přesně interpunkci, kterou přebíral, a proto se dopustil dalších interpunkčních prohřešků, které se opět týkají oboustranných mezer u dvojtečky. Další chybou je změna jména autora jednoho z příkladů, autora Däniken byl přejmenován na Daniken. Další chybou je chybějící datum citování elektronických dokumentů. Reprezentant tedy není formálně ve shodě s citačními normami, a proto jej považuji za špatný příklad praxe, i z toho důvodu, že jeho informační hodnota se mi zdá nízká, dokument neinformuje o existenci normy ČSN ISO 690-2, ale příklady elektronických dokumentů přesně podle normy 690-2 uvádí.

Univerzita Hradec Králové

Univerzita Hradec Králové. Pedagogická fakulta. *Rozhodnutí děkana Pdf č. 21/2003 : Pravidla zadání diplomové / bakalářské práce a jejího vypracování* [online]. Hradec Králové : Univerzita Hradec Králové, Pedagogická fakulta, 2003-11-26 [cit. 2006-03-01]. Přílohy. Vzor: Bibliografická citace [s. 11-12]. Dostupný z WWW: <www.uhk.cz/app/zobraz.php?inf=969>.

Dokument je zveřejněn v rámci rozhodnutí děkana, toto rozhodnutí funguje jako směrnice pro tvorbu bibliografických citací. Pokusila jsem se dohledat na stránkách fakulty, zdrojový dokument „rozhodnutí děkana“, jsem nedohledala. Je možné, že pokyn, ačkoliv v adrese stránky je „public“, je interním nařízením, nebo přístup k němu je možný až po přihlášení do studijního systému. Instrukce k citování je velmi stručná a pasivně výkladová. V dokumentu je dodržována typografická úprava textu podle norem 690 a 690-2. Instrukce nemodeluje tvorbu citací. Při analýze příkladů jsem zjistila převážně interpunkční prohřešky. Hned první příklad (monografie) má chybně uvedenou interpunkci a to oddělení bloku nakladatelských údajů a počtu stran, kde je chybně uvedena čárka, v nakladatelských údajích není oboustranná mezera u místa vydání a nakladatele, ačkoliv další příklad tuto interpunkci dodržuje. Další chyba v interpunkci je v příkladě „elektronické publikace“, kde je před datem citování tečka. Samotný vyčerpávající seznam odkazující na další normy nedodrжуje citační pravidla a uvedené záznamy jsou neúplné. V instrukci je zcela opomenuto odkazování v textu. Reprezentanta považuji za příklad špatné praxe a to hned z několika důvodů. V první řadě

je instrukce velice nepřehledná, nedodrhuje interpunkci, neinformuje o způsobu odkazování v textu a samotné citace norem jsou neúplné. Navíc je reprezentant na webových stránkách obtížně dohledatelný.

Univerzita Karlova

REICHEL, Jiří. *Zásady pro vypracování bakalářské práce* [online]. Schválil Milan Beneš. Praha : Katedra andragogiky, FF UK, říjen 1999 [cit. 2005-01-24]. Článek 6 – odkazy a citace v bakalářské práci. Dostupný z WWW: <<http://andragogika.ff.cuni.cz/files/ZasadyBP99.doc>>.

Instrukce je pokynem katedry pro psaní bakalářských závěrečných prací. Umístěn je v sekci „Příručky pro vypracování písemných prací“, která je dostupná z hlavní stránky katedry. Instrukce je nařízením vedoucího katedry. Příklady pro citování literatury jsou uvedeny v příloze D, ve které je zároveň i vysvětlen postup odkazování v textu. Instrukce byla vytvořena před vznikem platnosti normy 690-2 a do dnešního dne není aktualizována, proto v instrukci chybí typy dokumentů, které jsou primárně vydány v elektronické podobě. Příklady citací dodržují interpunkci. Typografické zobrazení ovšem není v souladu s normou 690, na kterou pokyn odkazuje a z které přebírá popis jednotlivých prvků. V citaci je například typografická úprava (kurziva) u nakladatelských údajů nikoliv u názvu dokumentu. Dalším prohřeškem je nedodržení překladu u prvků, které sdělují údaje o rozsahu dokumentu u anglicky psaných citací. Celkově je instrukce velmi nepřehledná. Doporučená změna pro instrukci je, aby autor dopracoval typy dokumentů z normy 690-2 a změnil použití typografického stylu u jednotlivých bloků. Reprezentanta považuji za příklad špatné praxe, neboť informace, které o bibliografických citacích poskytuje jsou neúplné a příklady, které jsou uvedeny, obsahují interpunkční chyby.

Univerzita Pardubice

HÁVOVÁ, Eva. *Úprava diplomových prací : pokyny a doporučení* [online]. Pardubice : Katedra ekonomiky a managementu chemického a potravinářského průmyslu, Univerzita Pardubice, duben 2002 [cit. 2006-03-01]. 1. Bibliografické citace, seznam literatury, odkazy na citace Dostupný z WWW: <http://genesis.upce.cz/priloha/kemch_pokynykprojektu.doc>.

Instrukce je oficiálním pokynem pro psaní závěrečných prací. Zpřístupněna je nepřehledně v pozadí WWW stránek katedry. Dokument jsem nedohledala

ani v sekci studijní řád, ani v úpravě závěrečných prací. Instrukce odkazuje pouze na normu 690, ačkoliv uvádí i vzory pro elektronické dokumenty, zároveň je rozšířena o specifické dokumenty, které byly popsány v normě ČSN 01 0197. Kapitola o bibliografických citacích obsahuje modelaci sestavení citace a příklady k jednotlivým typům dokumentů. Instrukce ovšem uvádí u jednotlivých modelačních vzorů chybně interpunkci. Bloky jednotlivých prvků jsou odděleny čárkou. V příkladech je mezi více autory tečka (místo čárky nebo středníku). U monografické publikace je blok autorů ukončen dvojtečkou. V příkladě „Příspěvek do sborníku“ není dodržena interpunkce u nakladatelských údajů. Z typografického hlediska autorka nedodrží psaní příjmení autora verzálkami stejně u všech příkladů. Záznamy jednotlivých typů dokumentu mají různou úroveň zpracování. Pozitivním rysem instrukce je zařazení standardních čísel do citace všech typů dokumentů, i do takových, kde je, podle normy, uvedení nepovinné. Tento instrukční materiál nemůže být považován a za doporučení, jak správně citovat. Autorka by jej měla přepracovat, ale vzhledem k tomu, že dokument nelze na stránkách dohledat, nemusí být oficiální instrukcí. Reprezentanta považuji za příklad špatné praxe.

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně. Technologická fakulta. *Úprava 1a* [online]. Zlín : Fakulta technologická, UTB, 2005 [cit. 2006-03-01]. Příklady nejčastějších typů dokumentů. Dostupný z WWW: <<http://ft.utb.cz/czech/studium/dipl/uprava1a.rtf>>.

Instrukce je návodem pro sestavení a grafickou úpravu závěrečné studentské práce. Koncipován je jako šablona, pomocí které student může vytvořit závěrečnou podobu práce. Instrukce je pravděpodobně podkladem pro přílohu směrnice 41/2004, kterou vydal rektor univerzity. Směrnice je umístěna v sekci studium: jednotná formální úprava bakalářských a diplomových prací. Dokument, který analyzuji, není na internetových stránkách univerzity zpřístupněn. Pokyny pro psaní citace jsou zpracovány podle norem ČSN ISO 690 a 690-2. V instrukci je velmi stručně shrnuto odkazování v textu bez dalšího vysvětlení a příkladů. Příklady citací jsou omezeny pouze na několik typů dokumentů. Interpunkce v příkladech není dodržena. Autor instrukce po chybně zařazené dvojtečce za autorským blokem uvádí názvové údaje, které začínají malým písmenem. Chybná interpunkce následuje

i v dalších příkladech. U článku v časopise má po názvu zdrojového dokumentu (zde časopis Vesmír) následovat čárka, zde je uvedena tečka. Příklad bibliografické citace WWW stránky je neúplný, v citaci chybí údaje autorské odpovědnosti, rok vydání nebo datum aktualizace, vydavatel. Pokyn je velmi stručným a pasivním návodem na tvorbu bibliografických citací. Reprezentanta považují, vzhledem k tomu, že není dohledatelný na stránkách univerzity a k nedodržování interpunkce ani typografického rozlišení, za špatného reprezentanta.

Vysoká škola báňská-Technická univerzita Ostrava

TKAČÍKOVÁ, Daniela. *Jak zpracovávat bibliografické citace* [online]. Ostrava : Ústřední knihovna Vysoké školy báňské - Technické univerzity Ostrava, aktualiz. 2005-01-17 [cit. 2006-03-01]. Jak pracovat s informacemi (kursy). Dostupný z WWW: <<http://knihovna.vsb.cz/kurzy/citace/index.html>>.

Instrukce je zpřístupněna na stránkách ústřední knihovny na vysoké škole. Tento návod na bibliografické citace je součástí kurzů Jak pracovat s informacemi a patří do výukových materiálů informační výchovy, kterou připravila knihovna pro studenty své vysoké školy. Odkaz na tyto stránky bývá často uveřejněn na jiných univerzitách v pokynech pro bibliografické citace. Pokyny pro citování jsou velice názorné a obsahují i teoretický výklad tvorby bibliografických citací s vysvětlením jednotlivých pojmů. Odkazují na normy, ale příklady uvedené v pokynech jsou vytvořené podle nových, v normě neuváděných, zdrojových dokumentů. Všechny příklady dodržují doporučenou typografickou úpravu jednotlivých prvků dle norem. Dokument obsahuje také ukázky příkladů citování podle pravidel odlišných od citačních norem používaných například v odborných časopisech nebo ve speciálních odborných databázích, jiných dokumentů, než jsou normy. Reprezentant dodržuje přesnou a bezchybnou interpunkci včetně oboustranné mezery u dvojtečky mezi názvem a podnázvem. Přehledně uvádí sestavení citace. V dokumentu je uveden i návod na citaci speciálních dokumentů, které nejsou v normách popsány. Reprezentanta zařazují za výborný příklad dobré praxe, který provede uživatele, čtenáře i studenta postupně tvorbou i okolím bibliografických citací. V takto zpracovaných materiálech, které jsou opravdu „uživatelsky přátelské“ bych spatřovala případný směr pro sjednocení bibliografických citací.

Vysoká škola ekonomie a managementu

Vysoká škola ekonomie a managementu. *Postup při zpracování seminární práce a její formální úprava* [online]. Ústí nad Labem : Vysoká škola ekonomie a managementu, [cit. 2006-03-01]. 4. Bibliografická citace, odkaz na citaci a seznamy literatury. Dostupný z WWW: <<http://vsem.imatic.cz/data/docs/sp.pdf>>.

Instrukční materiál nelze dohledat na stránkách vysoké školy a nenalezla jsem zde ani žádné jiné pokyny pro úpravu závěrečných prací nebo pro bibliografické citace. V příloze č. 6 je převzatý text z instrukcí pro seminární práci. Instrukce obsahuje stručný návod na řazení a způsob zapisování jednotlivých prvků bibliografické citace. Příklady dokumentů jsou rozšířeny o speciální dokumenty. Pokyny neodkazují na normy ČSN ISO 690 a 690-2. V příkladech není dodržena interpunkce. V pokynech je uváděna dvojtečka, která ukončuje blok autorské odpovědnosti, chybí tečka za názvovými údaji, nakladatelské údaje (místo a nakladatel) nejsou odděleny dvojtečkou. V pokynech je chybně uvedeno, u rozsahu, sousloví „počet stran“ ačkoliv norma aplikuje systém zkracování. U příkladu citování WWW stránek je změněno pořadí prvků. Reprezentant nedodrží zápis jednotlivých prvků a bloků podle popisu citačních norem a nedodrží doporučenou typografickou úpravu, z tohoto důvodu považuji reprezentanta za příklad špatné praxe.

Vysoká škola ekonomická

Vysoká škola ekonomická. Národohospodářská fakulta. Katedra hospodářské politiky. *Postup při zpracování oborové seminární práce a její formální úprava* [online]. Praha : Katedra hospodářské politiky, VŠE, 2002-01-30 [cit. 2006-03-01]. Příklady bibliografických citací. Dostupný z WWW: <<http://nb.vse.cz/khp/Vyuka/Formulare/citace.pdf>>.

Instrukční materiál není vyvěšen na stránkách vysoké školy. Pokusila jsem se odkaz najít přes vyhledávání na stránkách. Odkaz na dokument byl vyhledán, ale není funkční. Materiál prezentuje příklady bibliografických citací včetně speciálních dokumentů. V instrukci není uveden odkaz na citační normy, není dodržována interpunkce ani typografická úprava. Zpracování bibliografických citací je nepřehledné a orientace a postup při tvorbě citace, jako je pořadí prvků atd., není vysvětlena. V instrukci je uváděna, v bloku autorské odpovědnosti, pomlčka oddělující jména více autorů. Autorská odpovědnost je špatně ukončena dvojtečkou a za názvovými údaji je použita čárka. Dalším interpunkčním prohřeškem je umístění odkazu na WWW stránky do hranatých

závorek. Reprezentanta považuji za příklad špatné praxe, protože není v souladu s citačními normami.

Vysoká škola Jana Amose Komenského

Vysoká škola Jana Amose Komenského. *Odkazy na literaturu v seznamech použité literatury* [online]. Praha : Vysoká škola Jana Amose Komenského, [cit. 2006-03-01]. Dostupný z WWW: <<http://www.vsjak.cz/ruzne/citace.pdf>>, <<http://www.vsjak.cz/ruzne/Bibliografie.doc>>.

Instrukce je zpřístupněna na WWW stránkách vysoké školy v sekci „pro studenty“. Původní instrukční stránky jsou nahrazeny novou verzí pokynů (v odkazu uvádím obě identifikované adresy). Obě instrukce odkazují na normy ČSN ISO 690 a 690-2. Instrukce vysvětlují postup při tvorbě bibliografické citace, uvádí volitelnost prvků a každý typ dokumentu má více variantních příkladů. Ve všech příkladech je dodržována interpunkce (včetně oboustranné mezery u dvojtečky) a zobrazení jednotlivých prvků (včetně uvádění hranatých závorek) podle citačních norem. Typografická úprava je zjednodušena. Materiál je názorný a dobře zpracovaný bez formálních chyb. Reprezentant je příkladem dobré praxe.

Vysoké učení technické

Vysoké učení technické v Brně. Fakulta chemická. *Závazná pravidla pro psaní diplomové práce a pokyny pro psaní diplomové práce* [online]. Brno : Fakulta chemická, VUT v Brně, 2003 [cit. 2006-03-01]. 3.4. Bibliografické citace podle normy ČSN ISO 690 a příklady. Dostupný z WWW: <<http://www.fch.vutbr.cz/docs/diplpr2003.pdf>>.

Instrukce je přístupná na hlavní stránce, sekce studium. Dokument odkazuje na normy ČSN ISO 690 a 690-2. Příklady jsou rozšířeny o speciální dokumenty (firemní literatura atd.), které nejsou v normách definovány. Pokyny nevysvětlují tvorbu bibliografické citace, ale uvádějí příklady. Interpunkce u příkladů není správně dodržována. V materiálu jsou opět používány dvojtečky, na místo teček, u ukončení bloků autorských odpovědností. Není dodržována oboustranná mezera u dvojtečky oddělující prvky nakladatelských údajů. V informacích u rozsahu není anglická zkratka pro počet stran nahrazena českým ekvivalentem. U popisu citace „příspěvek“ je chybně změněno pořadí prvků (autor a název) Typografická úprava je shodná s citačními normami. Po analýze příkladů jsem dospěla k závěru, že příklady elektronických

dokumentů jsou uváděny bez větších chyb, vyjma interpunkce. Dokument odkazuje na další stránky, kde se student může informovat na tvorbu bibliografických citací. Zpracování interpunkce, která je v instrukci největším prohrěškem, je společné několika předcházejícím dokumentům, největší odlišení od citačních norem spočívá v tom, že mezi autorskou odpovědností a názvem díla je uváděna dvojtečka. Pokud by byl změněna interpunkce, považovala bych reprezentanta za příklad dobré praxe pro svoji dostupnost na www stránkách vysoké školy.

Západočeská univerzita

Západočeská univerzita. Právnická fakulta. *Normalizovaná úprava rukopisu rigorózních prací bibliografických citací a zkracování některých názvů užívaných v rigorózních pracech* [online]. Plzeň : Právnická fakulta, ZČU, [cit. 2006-03-01]. Příloha č. 3, 9. bibliografické citace. Dostupný z WWW: http://juristic.zcu.cz/plzen/vyhlasaky/rigo_pril3.rtf.

Instrukce není dostupná z hlavní www stránky vysoké školy. Materiál je přílohou č. 3, ale jakého dokumentu nebo směrnice nelze z internetových stránek školy zjistit. Instrukce odkazuje pouze na normu ČSN ISO 690. Jednotlivé příklady obsahují pouze stručný vysvětlující popis tvorby odkazů v textu nikoliv sestavení samotné bibliografické citace. V materiálu tedy nejsou uvedeny způsoby citování samotných dokumentů pro bibliografie. Interpunkce je více méně dodržena. Pokyn pro citování literatury je velice vágní a neúplný. Doporučením pro zlepšení pokynu je uvedení, a to minimálně, odkazu na normu 690-2, zpřesnění a opravení chyb u interpunkce, doplnění pokynů o informaci z tvorby samotných bibliografických citací a v neposlední řadě zpřístupnění odkazu na dokument z hlavní stránky fakulty. Na základě všech uvedených chyb zařazuji reprezentanta mezi příklady špatné praxe.

3.3. Shrnutí kapitoly

V kapitole 3 jsem postupně analyzovala vybrané reprezentanty instrukcí pro citování literatury na vysokých školách. Výběr komentovaných reprezentantů proběhl podle klíče, který jsem si stanovila. Pravidla pro výběr byla důležitá hlavně proto, aby reprezentanti byli vybráni náhodně. Navíc byl rozsah práce omezen na určitý počet stran.

Hodnotícími prvky byly: dostupnost dokumentu, vizuální a typografické zpracování instrukce a formální shoda s normami ČSN ISO 690 a 690-2. Při analýzách dokumentů jsem zjistila, že některé z původních reprezentantů byli upraveni nebo odstraněni ze stránek vysokých škol.

Samotná analýza ukázala, že jednotlivé instrukce jsou zpracovány na rozdílné úrovni. Některé vysoké školy mají výukové materiály zpracovány velice dobře a v souladu s citačními normami, jiné sice odkazují na bibliografické citace podle norem, ale v příkladech pravidla nedodržují. Hodnocení reprezentantů a jejich zařazení následuje po každé citaci zdrojového dokumentu. Ze sedmnácti reprezentantů instrukcí je, na základě analýzy, pouze pět zařazeno mezi příklady dobré praxe a zbylých dvanáct skončilo v kategorii příkladů špatné praxe. Závěrem analýzy je zjištění, že instrukční materiály pro bibliografické citace na vysokých školách mají různé úroveň zpracování a názornosti, při používání citačních norem nepanuje shoda v jejich aplikaci a příklady dobré praxe jsou zpracovávány především odbornými zaměstnanci knihoven vysokých škol. Analýza zároveň potvrdila mou domněnku, že normy jsou zpracovány takovým způsobem, že bezchybnou orientaci v jejich textu zaručuje znalost odborného knihovnického prostředí a praxe.

4. Závěr

Obsahem mé bakalářské práce byla analýza instrukcí k citování literatury dostupných na WWW stránkách vysokých škol. Při studiu podkladových materiálů a následně při analýzách jednotlivých instrukcí jsem dospěla k několika závěrům.

Situace kolem obou citačních norem ČSN ISO 690 a ČSN ISO 690-2 je velice neutěšená. Překlad norem je nepřesný, normy jsou odlišně zpracovány a jednotlivé prvky z citací mění svou volitelnost. Výkladová síla norem je nízká. Orientace v textu je náročná a normy nedodržují ve svých vlastních příkladech deklarovaná pravidla pro bibliografické citace. Ke zlepšení situace nepřispívá ani volitelnost užívání technických norem, jako nástroje pro bibliografické

citace. Všechny tyto kritizované rysy technických norem pro bibliografické citace vedou k nepřesnému a nejednotnému používání citačních pravidel.

V českém prostředí zjevně neexistuje respektovaná instituce, která by zpracovala bibliografické citace takovým způsobem, aby jej školy mohly plně převzít do svých dokumentů, nebo na ni odkázat. Vysoké školy zpracovávají své vlastní pokyny pro citování literatury, které jsou na různé úrovni a velmi nejednotné. Nepřehledným umístěním instrukcí na webových stránkách, dávají jednotlivé vysoké školy jasně najevo, co si myslí o potřebě správného citování a případně o instrukcích samotných. Příkladem dobré praxe se staly ty školy, které pověřily nebo pouze zveřejnily odkaz na školní knihovnu, která odborně zpracovala pokyny pro bibliografické citace. Instrukce, které dodržují pravidla citačních norem, jsou zpracovány odborníky, kteří znají prostředí knihovnických standardů, a proto umějí aplikovat všechny normou předepsané prvky citace. Za této situace se nabízí ovšem další otázka, na kterou jsem se snažila v práci najít odpověď. Mají být citační normy zatížené knihovnickou praxí do té míry, že pro neknihovnického uživatele se stávají nesrozumitelné? Analýza odhalila, že toto zatížení vede k zásahům do filozofie předepsaného citačního záznamu a dochází tak, ze strany uživatelů, k překroucení některých zavedených prvků a případně k následné ztrátě informací o zdrojovém dokumentu. Existence výkladu norem je na vysokých školách velice špatná, samozřejmě až na některé výjimky. Proto bych navrhovala následující postup. Je zjevné, že na úroveň citování, mají vliv špatně zpracované citační normy, proto je nutné, aby odborná knihovnická veřejnost vyvolala diskusi nad budoucím vzhledem citačních norem. Z diskuze a zkoumání zahraniční praxe by měla vzniknout celorepubliková pracovní skupina, třeba podle vzoru technické skupiny ISO 46/SC9 [ISO TC 46/SC9, 2006], která by vyvolala změnu norem, nebo by zpracovala instrukční materiál, který by, kromě vysokých škol, respektovala i odborná a neodborná veřejnost. Zpracovaný dokument by měl být srozumitelný a s minimálním zatížením knihovnickými standardy. Na základě takto zpracovaného dokumentu, který je plně respektován, by se zvýšila nejen úroveň bibliografických citací a odkazování v textu, ale i citační etika, která v současné době nemá ve společnosti silnou oporu. Na tuto výzvu by měli slyšet převážně odborníci z řad

knihovníků, kteří by si měli uvědomovat důležitost změny současné situace a pokusit se kultivovat citační prostředí. K tomuto cíli by mohlo vést i povinné zavedení bibliografické citace díla už při přípravě dokumentu, stejně jako jsou uváděny záznamy z národních knihoven nebo standardní čísla.

Ve své práci jsem analyzovala normy pro citování, instrukce dostupné v prostředí WWW na vysokých školách a na závěr navrhla možná řešení situace. Téma bakalářské práce pro mě byla přínosem, a proto budu i nadále sledovat vývoj norem ČSN ISO 690 a ČSN ISO 690-2 a instrukčních materiálů uveřejněných na stránkách vysokých škol.

Seznam použité literatury

- BOLDIŠ, Petr. 2006. *Bibliografické citace dokumentů podle ČSN ISO 690 a ČSN ISO 690-2* [online]. Poslední aktualizace 31.03.2006 [cit. 2006-03-01]. Dostupný z WWW: <<http://www.boldis.cz/>>.
- BRATKOVÁ, Eva. 2005. *Bibliografické odkazy pro seznamy a citace* [online]. Praha : Ústav informačních studií a knihovnictví FF UK, 2003-02-05 [cit. 2006-03-01]. Dostupný WWW: <<http://www1.cuni.cz/~brt/bibref/bibref.html>>.
- ČESKO. 2000. Zákon č. 121 ze dne 7. dubna 2000 o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (Autorský zákon). In *Sbírka zákonů, Česká republika. 2000, částka 36, s. 1658-1685*. Dostupný také z WWW: <www.mvcr.cz/sbirka/2000/sb036-00.pdf>.
- ČINČERA, Jan. 2002. *Informační etika : sylabus k bakalářskému studiu informační vědy* [online dokument]. Brno : Masarykova univerzita, 2002 [cit. 2006-03-01]. 62 s. Dostupný z WWW: <<http://obcan.ecn.cz/docs/ETIKA.DOC>>.
- ČINČERA, Jan. 2002. *Informační etika : Příklady eticky sporného jednání v informační oblasti*. 1 prac. vyd. Praha : Vyšší odborná škola informačních služeb v Praze, 2002. 61 s.
- ČSN 01 0181. 1978. *Abecední řazení*. 1978. 31 s.
- ČSN 01 0191. 1980. *Formální úprava jednorázových bibliografických soupisů*. Praha : vydavatelství ÚNM, 1980. 8 s.
- ČSN 01 0197. 1970. *Bibliografické citace*. Praha : Vydavatelství pro normalizaci a měření, 1970. Platnost ukončena leden 1997.
- ČSN ISO 690 (01 0197). 1996. *Dokumentace : bibliografické citace : obsah forma a struktura*. Praha : Český normalizační institut, 1996. 32 s.
- ČSN ISO 690-2 (01 0197). 2000. *Informace a dokumentace - Bibliografické citace – část 2 : elektronické dokumenty nebo jejich části*. Praha : Český normalizační institut, 2000. 23 s.
- *Google* [online]. 2004. Palo Alto (CA, USA) : Google Inc., c2004 [cit. 2006-03-01]. Dostupný z WWW: <<http://www.google.com>>.

- HÁLA, Tomáš. 2001. Bibliografické citace včera, dnes a zítra. In KASPRZAK, Jan; SOJKA, Petr. *SLT 2001 – sborník semináře o Linuxu a TEXu* [online dokument]. Konvoj, c2001 [cit. 2006-03-01]. Dostupný z WWW: <www.cstug.cz/slt/01/plne_texty/19.pdf>.
- ISO TC 46/SC9 : *Information and Documentation - Identification and Description* [online]. 2006. Standards Council of Canada, c2006 [cit. 2006-04-05]. ISO Project 690. Dostupný z WWW: <<http://www.collectionscanada.ca/iso/tc46sc9/index.htm>>.
- JANOŠ, Karel. 2001. Informační etika. In PAPIK, Richard; SOUČEK, Martin; STÖCKLOÁ, Anna. *Informační studia a knihovnictví v elektronických textech I* [CD-ROM]. Praha : Ústav informačních studií a knihovnictví FF UK, c2001.
- KUBÁLKOVÁ, Petra. 2006. Instrukce a pokyny k citování literatury v prostředí WWW (vysoké a vyšší odborné školy) [online dokument]. Praha : Asociace knihoven vysokých škol ČR, 2005, aktualit. 29. března 2006 [cit. 2006-04-13]. Dostupný z WWW: <<http://www.evskp.cz/Dokumentyver/KubalkovaReserse.pdf>>
- NEJEZCHLEBOVÁ, Jana. 2000. Citovat ano, ale víme jak? *Ikaros* [online]. 2000, roč. 4, č. 9 [cit. 2006-03-01]. Dostupný z WWW: <<http://www.ikaros.cz/node/661>>.
- POTÁČEK, Jiří. 20001. Nový autorský zákon a informační etika. In *Inforum : 7. konference o profesionálních informačních zdrojích 29. – 30. května 2001* [online]. Praha : Vysoká škola ekonomická, 2001 [cit. 2006-03-01]. Dostupný z WWW: <<http://www.inforum.cz/inforum2001/prispevky/potacek.htm>>.

Přílohy

Příloha č. 1 Bibliografická rešerše

České vysoké učení technické v Praze

1. České vysoké učení technické v Praze. Výpočetní a informační centrum. *Bibliografické citace* [online]. Praha : Výpočetní a informační centrum ČVUT, c1996-2004, poslední změna 2002-01-14 [cit. 2006-02-28]. Informační výchova 2. stupeň. Dostupný z WWW: <http://knihovny.cvut.cz/vychova/vychova2/bibl_citace/index.html>.
2. ŠÁRA, Radim. [*Rešerše.pdf*] [online prezentace]. Praha : Centrum strojového vnímání, Katedra kybernetiky, České vysoké učení technické v Praze, 2004-01-01 [cit. 2006-02-28]. Bibliografické citace (ČSN ISO 690) [s. 9-15]. Dostupný z WWW: <<http://cmp.felk.cvut.cz/cmp/courses/OTS/2004/prednasky/reserse.pdf>>.

Česká zemědělská univerzita v Praze

3. Česká zemědělská univerzita v Praze. Lesnická fakulta. *Diplomová práce : Hlavní zásady pro zadávání, vedení, vypracování a posouzení diplomové práce* [online]. Praha : Lesnická fakulta, ČZU, [cit. 2006-03-01]. Literatura. Dostupný z WWW: <http://www.lf.czu.cz/~web/studium/studijni_nastenka/DP.rtf>.
4. BOLDIŠ, Petr. *Doporučení pro psaní diplomových prací* [online]. Praha : Studijní informační centrum, ČZU, [cit. 2006-03-01]. 6. Citace (s. 16). Dostupný z WWW: <<http://www.sic.czu.cz/info/dp.pdf>>.
5. BUCHTELA, David. *Bibliografické citace – nová norma* [online]. Praha : Katedra informačního inženýrství, Provozně ekonomická fakulta, ČZU, [cit. 2006-03-01]. Dostupný z WWW: <<http://pef.czu.cz/~buchtela/download/Normy/CSNISO690.htm>>.

Jihočeská univerzita

6. DOULEOVÁ, Olga. *Informační vzdělávání III., Bibliografické citace* [online prezentace]. České Budějovice : Zemědělská fakulta, Jihočeská univerzita, [cit. 2006-03-01]. Dostupný z WWW: <<http://www2.zf.jcu.cz/~douleova/IV-citace04.ppt>>.
7. Jihočeská univerzita. Zemědělská fakulta. Fakultní vědecká knihovna. *Citování literatury v odborné práci* [online]. České Budějovice : Fakultní vědecká knihovna ZF JU, 2005 [cit. 2006-03-01]. Dostupný z WWW: <<http://home.zf.jcu.cz/~douleova/p-citac2.html>>.
8. Jihočeská univerzita. Zemědělská fakulta. Fakultní vědecká knihovna. *Citování elektronických dokumentů* [online]. České Budějovice . Fakultní vědecká knihovna ZF JU, 2005 [cit. 2006-03-01]. Dostupný z WWW: <<http://home.zf.jcu.cz/~douleova/p-citac3.html>>.

Masarykova univerzita

9. JÚVA, Vladimír. *Norma bibliografické citace* [online]. Brno : Katedra sociální pedagogiky, Pedagogická fakulta, Masarykova univerzita, [cit. 2006-03-01]. Virtuální studovna. Dostupný z WWW: <http://www.ped.muni.cz/Wsocedu/virtual/framy/fr_cita.htm>.

10. KRATOCHVÍL, Jiří. *Bibliografické citace* [online]. Brno : Přírodovědecká fakulta, MU, 2006 [cit. 2006-03-01]. Dostupný z WWW: http://www.sci.muni.cz/uk/uk_new/vyuka/Bibliografickacitace.pdf.
11. SCHWARZ, Daniel. *Bibliografická citace elektronického dokumentu* [online]. Brno : Lékařská fakulta, MU, 2006 [cit. 2006-03-01]. Dostupný z WWW: <http://portal.med.muni.cz/modules.php?name=News&file=article&sid=356>.
12. ŠEDINOVÁ, Petra; NEDOMOVÁ, Martina. *Jak správně citovat?* [online prezentace]. Brno : Ústav výpočetní techniky, MU, [cit. 2006-03-01]. Dostupný z WWW: <http://www.ics.muni.cz/mba/eiz/eiz11c-6.pdf>.
13. Masarykova univerzita. Ekonomicko správní fakulta. Katedra veřejné ekonomie. *Studijní katalog na akademický rok 2004-2005 : prezenční studium*. 1. díl. Brno : Ekonomicko-správní fakulta, Masarykova univerzita v Brně, květen 2004 [cit. 2006-03-01]. [kap. 9] 4. Bibliografické citace (s. 257-259) . Dostupný také z WWW: <http://www.econ.muni.cz/data/kat04PS.pdf>. ISBN 80-210-3405-X.
14. Masarykova univerzita. Ekonomicko správní fakulta. Katedra podnikového hospodářství. *Bibliografické citace : obsah, forma, struktura : ČSN ISO 690*. Brno : Ekonomicko-správní fakulta, Masarykova univerzita v Brně, [cit. 2006-03-01]. Dostupný z WWW: www.econ.muni.cz/katedry/KPH/stud/citace.doc.
15. Masarykova univerzita. Fakulta informatiky. *Pravidla pro bibliografické citace* [online]. Brno : Fakulta informatiky, Masarykova univerzita, [cit. 2006-03-01]. Dostupný z WWW: http://www.fi.muni.cz/studium/bcmgr/bakalarska_prace/prace_bibl.xhtml.
16. Masarykova univerzita. Přírodovědecká fakulta. Geografický ústav. *Bakalářská a diplomová práce : pokyny pro jednotnou úpravu bakalářských a diplomových prací z geografie a kartografie* [online]. Brno : Geografický ústav, Přírodovědecká fakulta MU, [cit. 2006-03-01]. 4. Bibliografické citace. Dostupný z WWW: <http://www.geogr.muni.cz/download/pokyny-bakalarska-diplomova-prace.pdf>.

Mendelova zemědělská a lesnická univerzita

17. Mendelova zemědělská a lesnická univerzita. Provozně ekonomická fakulta. Ústav marketingu a obchodu. *Bibliografické citace* [online]. Brno : Ústav marketingu a obchodu, PEF MZLU, poslední aktual. 2000-11-02 [cit. 2006-03-01]. Dostupný z WWW: <http://old.mendelu.cz/~market/ndx/std.html>.

Ostravská univerzita

18. BOLDIŠ, Petr. *Bibliografické citace dokumentů podle ČSN ISO 690 a ČSN ISO 690-2 (01 0197) : citace: metodika a obecná pravidla* [online]. Část 1. Verze 3.2. Ostrava : Katedra geografie a regionálního rozvoje, Přírodovědecká fakulta, Ostravská univerzita, 2004 [cit. 2006-03-01]. Dostupný z WWW: <http://prf.osu.cz/ksg/dokumenty/citace1.pdf>.
19. KAPOUNOVÁ, Jana. *Formální úprava diplomové práce* [online]. Ostrava : Pedagogická fakulta, Ostravská univerzita, 2003 [cit. 2006-03-01]. 4. Bibliografické citace. Dostupný z WWW: http://www.osu.cz/fpd/kik/dokumenty/itvv/form_upravy.pdf.

Slezská univerzita

20. Slezská univerzita. Filozoficko-přírodovědecká fakulta. *Informace a pokyny pro autora* [online]. Opava : Ediční středisko FPF SU v Opavě, [cit. 2006-01-03]. Bibliografická citace (norma ČSN ISO 690). Dostupný z WWW: <<http://fpf.slu.cz/edice/pokyny.html>>.
21. Slezská univerzita. Obchodně podnikatelská fakulta. *Bibliografické citace – nová norma* [online]. Opava : Obchodně podnikatelská fakulta, Slezská univerzita, poslední aktualiz. 2002-11-08 [cit. 2006-03-01]. Dostupný z WWW: <http://www.opf.slu.cz/vvr/dokumenty/norma_citace.php>.

Univerzita Hradec Králové

22. Univerzita Hradec Králové. Fakulta informatiky a managementu. *Metodické pokyny pro vypracování bakalářských a diplomových prací* [online dokument]. Hradec Králové : Univerzita Hradec Králové. Fakulta informatiky a managementu, 2004-06-01 [cit. 2006-03-01]. Vzor 5. Seznam literatury a citace pramenů v textu podle Národní přílohy ISO 690. Dostupný z WWW: <www.uhk.cz/app/zobraz.php?data=583>.
23. Univerzita Hradec Králové. Pedagogická fakulta. *Rozhodnutí děkana PdF č. 21/2003 : Pravidla zadání diplomové / bakalářské práce a jejího vypracování* [online]. Hradec Králové : Univerzita Hradec Králové, Pedagogická fakulta, 2003-11-26 [cit. 2006-03-01]. Přílohy. Vzor: Bibliografická citace [s. 11-12]. Dostupný z WWW: <www.uhk.cz/app/zobraz.php?inf=969>.
24. Univerzita Hradec Králové. Pedagogická fakulta. Ústav historických věd. *Závazná pravidla pro psaní ročníkových a diplomových prací na Ústavu historických věd Pedagogické fakulty Univerzity Hradec Králové* [online]. Hradec Králové : Ústav historických věd PedF UHK, poslední aktualiz. 2005-01-05 [cit. 2006-03-01]. [Příklady citací]. Dostupný z WWW: <<http://pdf.uhk.cz/uhv/DP.htm>>.

Univerzita Karlova

25. BRATKOVÁ, Eva. *Bibliografické odkazy pro seznamy a citace* [online]. Praha : Ústav informačních studií a knihovnictví FF UK, 2003-02-05 [cit. 2006-03-01]. Dostupný z WWW: <<http://www1.cuni.cz/~brt/bibref/bibref.html>>.
26. FEBEROVÁ, Jitka. *Citace literatury* [online]. Praha : 2. Lékařská fakulta, Univerzita Karlova, [cit. 2006-03-01]. Dostupný z WWW: <http://falabella.lf2.cuni.cz/~feberova/html/Citace_lit_soubory/frame.htm#slide0043.htm>.
27. PRÁZOVÁ, Irena. *Jak správně citovat* [online]. Praha : Středisko vědeckých informací, Knihovna FSV UK, 2004-02-23 [cit. 2006-03-01]. Dostupný z WWW: <<http://knihovna.czweb.org/clanek/clanek.php?id=22>>.
28. REICHEL, Jiří. *Zásady pro vypracování bakalářské práce* [online]. Schválil Milan Beneš. Praha : Katedra andragogiky, FF UK, říjen 1999 [cit. 2005-01-24]. Článek 6 – odkazy a citace v bakalářské práci. Dostupný z WWW: <<http://andragogika.ff.cuni.cz/files/ZasadyBP99.doc>>.

29. SOUDSKÁ, Dagmar; BÍLKOVÁ, Jitka. *Pravidla pro bibliografické citace* [online]. Praha : Ústřední knihovna PedF UK, aktualiz. 2003-03-19 [cit. 2006-03-01]. Dostupný z WWW: <<http://beta.pedf.cuni.cz/biblcit.htm>>.
30. TOMANDLOVÁ, Věra. *Bibliografické citace dokumentů podle ČSN ISO 690 : manuál pro potřeby publikací IZPE* [online]. Praha : Institute of Sociological Studies, Fakulta sociálních věd, UK, [cit. 2006-03-01]. Dostupný z WWW: <http://iss.fsv.cuni.cz/storage/user/43_manual.doc>.
31. Univerzita Karlova. Evangelická teologická fakulta. *Formální náležitosti akademických písemných prací* [online]. Praha : Evangelická teologická fakulta UK, 2001-12-01 [cit. 2006-03-01]. [část K] Bibliografie. Dostupný z WWW: <<http://www.etf.cuni.cz/kat-sz/manual4.pdf>>.
32. Univerzita Karlova. Filozofická fakulta. Katedra andragogiky a personálního řízení. *Zásady pro vypracování bakalářské práce* [online]. Praha : Katedra andragogiky a personálního řízení UK, říjen 1999 [cit. 2006-03-01]. Článek 6 – odkazy a citace v bakalářské práci. Dostupný z WWW: <<http://andragogika.ff.cuni.cz/files/ZasadyBP99.doc>>.
33. Univerzita Karlova. Fakulta tělesné výchovy a sportu. *Pokyny pro úpravu diplomní práce v programu WORD* [online]. Praha : Fakulta tělesné výchovy a sportu UK, 2003 [cit. 2006-03-01]. Bibliografické citace podle nové normy. Dostupný z WWW: <http://www.ftvs.cuni.cz/hendl/narodni_norma.htm>.
34. Univerzita Karlova. Fakulta tělesné výchovy a sportu. *Obecná struktura závěrečné práce a úprava* [online]. Praha : Fakulta tělesné výchovy a sportu UK, 2003 [cit. 2006-03-01]. Citování. Dostupný z WWW: <http://www.ftvs.cuni.cz/hendl/narodni_norma.htm>.
35. Univerzita Karlova. Pedagogická fakulta. Katedra informačních technologií a informační výchovy. Oddělení informačních technologií a technické a informační výchovy. *Pokyny pro citování pramenů v diplomové práci* [online]. Praha : KITIV, Pedagogická fakulta, Univerzita Karlova, aktualiz. 1999-11-18 [cit. 2006-03-01]. Výběr z publikace Metodické pokyny pro zpracování diplomových a závěrečných prací. Dostupný z WWW: <http://it.pedf.cuni.cz/intstud/studium/dipl_cit.htm>.
36. Univerzita Karlova. Pedagogická fakulta. Katedra informačních technologií a technické výchovy. *Metodické pokyny pro zpracování diplomových a závěrečných prací* [online]. Praha : Katedra informačních technologií a technické výchovy PedF, UK, [cit. 2006-03-01]. 4. Bibliografické citace, odkazy na citace. Dostupný z WWW: <http://it.pedf.cuni.cz/intstud/studium/diplom_cit.htm#kap4>.
37. Univerzita Karlova. Pedagogická fakulta. Oddělení pro vědeckou činnost. *Bibliografické citace, odkazy na citace* [online]. Praha : Oddělení pro vědeckou činnost, PedF UK, [cit. 2006-03-01]. Dostupný z WWW: <<http://it.pedf.cuni.cz/ovc/index.php?cat=aktual&ida=10>>.

Univerzita Pardubice

38. HÁVOVÁ, Eva. *Úprava diplomových prací : pokyny a doporučení* [online]. Pardubice : Katedra ekonomiky a managementu chemického a potravinářského průmyslu, Univerzita Pardubice, duben 2002 [cit. 2006-03-01]. 1. Bibliografické citace, seznam literatury, odkazy na citace Dostupný z WWW: <http://genesis.upce.cz/priloha/kemch_pokynyprojektu.doc>.

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

39. GREGAROVÁ, Magda. *Jak psát seminární a ročníkové práce* [online]. Zlín : katedra marketingových komunikací, Fakulta multimediálních komunikací, UTB, [cit. 2006-03-01]. Citace literatury. Dostupný z WWW: <http://kmk.fmk.utb.cz/gregarova/dokument.php?id=28&gregarova_session=14862ec21876a1e4f3ef64a73f826189>.
40. Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně. Technologická fakulta. *Úprava 1a* [online]. Zlín : Fakulta technologická, UTB, 2005 [cit. 2006-03-01]. Příklady nejčastějších typů dokumentů. Dostupný z WWW: <<http://ft.utb.cz/czech/studium/dipl/uprava1a.rtf>>.

Vysoká škola báňská-Technická univerzita Ostrava

41. TKAČÍKOVÁ, Daniela. *Jak zpracovávat bibliografické citace* [online]. Ostrava : Ústřední knihovna Vysoké školy báňské - Technické univerzity Ostrava, aktualiz. 2005-01-17 [cit. 2006-03-01]. Jak pracovat s informacemi (kursy). Dostupný z WWW: <<http://knihovna.vsb.cz/kurzy/citace/index.html>>.
42. Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava. Ekonomická fakulta. *Informace a pokyny proděkana pro vědu a výzkum* [online]. Ostrava : Ekonomická fakulta VŠB-TU Ostrava, [cit. 2006-03-01]. Bibliografické citace - nová norma. Dostupný z WWW: <http://www.ekf.vsb.cz/vedavyzk/vyzk_zamer/inst/publ/norma_citace.html>.
43. Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava. Fakulta bezpečnostního inženýrství. *Zpracování práce (DP, BP)* [online]. Ostrava : Fakulta bezpečnostního inženýrství VŠB-TU, [cit. 2006-03-01]. Bibliografické citace podle ČSN ISO 690. Dostupný z WWW: <http://homen.vsb.cz/~www547/WEB/FBI/STUDIUM/STATNICE/DP_BP/POKYNY.htm>.

Vysoká škola ekonomie a managementu

44. Vysoká škola ekonomie a managementu. *Postup při zpracování seminární práce a její formální úprava* [online]. Ústí nad Labem : Vysoká škola ekonomie a managementu, [cit. 2006-03-01]. 4. Bibliografická citace, odkaz na citaci a seznamy literatury. Dostupný z WWW: <<http://vsem.imatic.cz/data/docs/sp.pdf>>.

Vysoká škola ekonomická

45. Vysoká škola ekonomická. Národohospodářská fakulta. Katedra hospodářské politiky. *Postup při zpracování oborové seminární práce a její formální úprava* [online]. Praha : Katedra hospodářské politiky, VŠE, 2002-01-30 [cit. 2006-03-01]. Příklady bibliografických citací. Dostupný z WWW: <<http://nb.vse.cz/khp/Vyuka/Formulare/citace.pdf>>.
46. Vysoká škola ekonomická v Praze. Fakulta financí a účetnictví. Katedra financí a oceňování podniku. *Diplomová práce - vzor citací a parafrází* [online]. Praha : Katedra financí a oceňování podniku, VŠE, [cit. 2006-03-01]. 11. Jak se mají správně uvádět odkazy na použitou literaturu. Dostupný z WWW: <<http://nb.vse.cz/kfop/O-DP-LIT.HTM>>.
47. Vysoká škola ekonomická. Fakulta podnikohospodářská. *Postup při zpracování diplomové /bakalářské) práce* [online]. Praha : Fakulta podnikohospodářská, VŠE,

[cit. 2006-03-01]. 4. Bibliografická citace, odkaz na citaci a seznam literatury.
Dostupný z WWW:
<http://fph.vse.cz/multimedia/dokumenty/skripta/dp/dp_04.pdf>.

Vysoká škola Jana Amose Komenského

48. Vysoká škola Jana Amose Komenského. *Odkazy na literaturu v seznamech použité literatury* [online]. Praha : Vysoká škola Jana Amose Komenského, [cit. 2006-03-01]. Dostupný z WWW: <<http://www.vsjak.cz/ruzne/citace.pdf>>.

Vysoké učení technické

49. DAVIDOVÁ, Marie. *Využívání informačních zdrojů : Informační výchova uživatelů KIC* [online prezentace]. Brno : Knihovnické informační centrum, Fakulta stavební, VUT v Brně, 2003 [cit. 2006-03-01]. 6.3 Bibliografická citace dokumentů v publikacích (snímek 14). Dostupný z WWW: <http://library.fce.vutbr.cz/docs/Vyuzivani_IZ_2003.ppt>.

50. Vysoké učení technické v Brně. Fakulta chemická. *Závazná pravidla pro psaní diplomové práce a pokyny pro psaní diplomové práce* [online]. Brno : Fakulta chemická, VUT v Brně, 2003 [cit. 2006-03-01]. 3.4. Bibliografické citace podle normy ČSN ISO 690 a příklady. Dostupný z WWW: <<http://www.fch.vutbr.cz/docs/diplpr2003.pdf>>.

Západočeská univerzita

51. EGER, Ludvík; PLEVNÝ, Miroslav. *Metodická příručka k vypracování bakalářské a diplomové práce na FEK ZČU v Plzni* [online]. Cheb : Fakulta ekonomická, ZČU, 2003 [cit. 2006-03-01]. 8.1 Citování odborných informačních zdrojů. Dostupný z WWW: <http://www.fek.zcu.cz/cz/pruvodce_bpdp_tisk.pdf>.

52. Západočeská univerzita. Elektrotechnická fakulta. *Pomůcka pro zpracování diplomových prací* [online]. Plzeň : Fakulta elektrotechnická, ZČU, 2000 [cit. 2006-03-01]. 3 Bibliografické citace. Dostupný z WWW: <<http://vyuka.fel.zcu.cz/statnice/informa0/Pom%85cka%20pro%20zpracov%20A0n%20A1.doc>>.

53. Západočeská univerzita. Právnická fakulta. Normalizovaná úprava rukopisu rigorózních prací bibliografických citací a zkracování některých názvů užívaných v rigorózních pracích [online]. Plzeň : Právnická fakulta, ZČU, [cit. 2006-03-01]. Příloha č. 3, 9. bibliografické citace. Dostupný z WWW: <http://juristic.zcu.cz/plzen/vyhlaskey/rigo_pril3.rtf>.

